

Sisekaitseakadeemia

Finantskolledž

Kristiina Sarv

**TUBAKATOODETE HINDADE MUUTUSTE MÕJU
TARBIJATE EELISTUSTELE**

Lõputöö

Juhendaja:

Indrek Saar, PhD

Tallinn 2022

SISEKAITSEAKADEEMIA LÕPUTÖÖ ANNOTATSIOON

Finantskolledž	Juuni 2022
Töö pealkiri eesti keeles: Tubakatoodete hindade muutuste mõju tarbijate eelistustele	
Töö pealkiri võõrkeeles: The Impact of Changes in Tobacco Prices on Consumer Preferences.	
<p>Lõputöö on koostatud eesti keeles ja koosneb 56-st leheküljest. Lõputöös on kasutatud 65 allikat, millele on tekstis viidatud. Lõputöö uurimisprobleemiks oli: kuidas mõjutab tubakatoodete hind tarbijate käitumist ja eelistusi? Uurimisprobleemi lahendamiseks seati eesmärk välja selgitada tubakatoodete tarbijate eelistused ja harjumused ning nende seos tubakatoodete hinnaga. Lõputöö eesmärgi saavutamiseks püstitati neli uurimisülesannet. Lõputöö eesmärgi saavutamiseks ja püstitatud ülesannete täitmiseks viidi läbi kvalitatiivne uuring. Andmete kogumise meetodiks olid intervjuud tubakatoodete tarbijatega. Kokku intervjueriti 12 tubakatoodete tarvitajat. Andmeanalüüsi meetodina kasutati kvalitatiivset sisuanalüüsi.</p>	
Võtmesõnad: suitsetatavad tubakatooted, suitsuvabad tubakatooted, tarbija eelistused, hinnamõju	
Võõrkeelsed võtmesõnad: smoked tobacco products, smokeless tobacco products, consumer preferences, price effect	
Säilitamise koht: Sisekaitseakadeemia raamatukogu	
Töö autor: Kristiina Sarv	
<p>Olen koostanud lõputöö iseseisvalt. Kõik lõputöö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, seisukohad, kirjalikest allikatest ja mujal allikates saadud info on nõuetekohaselt viidatud. Annan Sisekaitseakadeemiale tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose reprodutseerimiseks säilitamise ja elektroonilise avaldamise eesmärgil, sealhulgas Sisekaitseakadeemia raamatukogu digikogusse lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni. Annan loa teose üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Sisekaitseakadeemia veebikeskkonna kaudu sealhulgas Sisekaitseakadeemia raamatukogu digikogu kaudu ja paber kandjal Sisekaitseakadeemia raamatukogus kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni. Olen teadlik, et nimetatud õigused jäävad alles ka autorile. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.</p>	
(allkirjastatud digitaalselt)	Kommentaar (soovi korral)
Vastab lõputöö nõuetele	
Juhendaja: Indrek Saar	(allkirjastatud digitaalselt)
Kaitsmisele lubatud	
Kolledži direktor: Kerly Randlane	(allkirjastatud digitaalselt)

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. TUBAKATOODETE OLEMUS JA NENDE TARBIMIST MÕJUTAVAD TEGURID.....	7
1.1. Tubakatoode definityoonid	7
1.2. Tubakatoode tarvitamisega kaasnevad negatiivsed mõjud	10
1.3. Tubakatoode tarvitajate käitumist mõjutavad tegurid	13
1.4. Hinnapoliitika mõju tarbijate käitumisele	17
2. TUBAKATOODETE TARBIJATE HINNATUNDLIKKUS	20
2.1. Uurimismetoodika	20
2.2. Uuringu tulemused	22
2.3. Tulemuste analüüs ja järeldused	33
KOKKUVÕTE	38
SUMMARY.....	40
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	42
Lisa 1.	49
Lisa 2.	51
Lisa 3.	53
Lisa 4.	55

SISSEJUHATUS

Aktsiis on maks, mis on kehtestatud teatud kaubale eesmärgiga mõjutada antud kauba tarbimist. Aktsiisimäärad on pidevas muutuses ning need muutused mõjutavad tugevalt tarbimist ning seeläbi aktsiisilaekumisi. Kuna aktsiisiga maksustatud kaubad on otseselt või kaudselt kahjulikud, siis ühest küljest on aktsiisi eesmärk vähendada nende kaupade tarbimist. Teisalt tuleb olla aktsiisimäärade tõstmisega ettevaatlik, sest Euroopa Liidu sisene vabakaubandus mõjutab tarbijaid kõrgete aktsiisimäärade tõttu eelistama nende kaupade soetamist naaberriikidest või süvendab salakaubandust.

Viimastel aastatel on toimunud Eesti legaalsel tubakaturul mitmed muudatused. Lisandunud on uued tubakatooted, mida varasemalt Eestis müüdud pole, kuid muutunud on ka aktsiisipoliitika. Töö on aktuaalne neljal põhjusel. Esiteks, tubakavaba huuletubaka jõudmine Eesti turule 16. juuli 2019. Teiseks, kuumutatava tubakatoote legaliseerimine Eesti turul 4. mai 2020. Kolmas ja kõige uuem muudatus on see, et alates 2021. aasta aprillist on peatatud ajutiselt e-vedelike aktsiis ning seda kuni 2022. aasta lõpuni. Lisaks on Euroopa Liidus müüdavates sigarettides tubakast erinevad maitseid keelatud alates 2016. aastast, erandina anti pikem üleminekuaeg mentoolimaitsetele sigarettidele ja suitsetamistubakale kuni 2020. aastani. Muudatuste eesmärk on vähendada suitsetamise atraktiivsust ja seeläbi suitsetamisega alustamist. Samuti mõjutada tarbijate käitumist, suunata tarbijaid alternatiivsete lahendusteni kui ka suunata tarbijaid soetama tubakatooteid legaalselt turult ja vähendada sellega salaturu mahtu. Lisaks on eelnevalt nimetatud muudatustel ja poliitikatel mõju ka hindadele, mis on antud töö põhifookus – uurida hinna mõju tubakatoodete tarvitajate käitumisele ja eelistustele.

Lõputöö on uudne, sest eelnevalt kirjeldatud muutused on toimunud viimaste aastate jooksul ning seni pole uuritud tarbijakäitumist nendest aspektidest. Lisaks seisneb töö uudsus selles, et uuritakse väiksema grupi (12 intervjueeritavat) tubakatoodete tarvitajate eelistusi kasutades uurimismeetodina individuaalintervjuusid. Varasemalt on Malm (2016) uurinud alkoholi- ja tubakaaktsiisi muutuste mõju alkoholi ja tubaka tarbimisele. Lisaks on Sööt (2008) uurinud tubakaaktsiisi kui tarbimist reguleeriva maksu mõju tubakatoodete tarbimisele. Samamoodi on uuritud aktsiisi mõju tubakaturule Adamberg

(2018), mille uuringu põhifookus oli suunatud tarbijate käitumise uurimisele, kuid seda läbi küsitluse.

Aktsiisimäära kasv mõjutab laekumisi kahel viisil – kõrgem määr toob riigikassasse iga ühiku pealt tulu, kuid kui tarbimine kõrgema määra tõttu langeb, siis laekub ka vähem aktsiisi, kuna maht on väiksem. Oma rolli mängib siin ka illegaalne turg. Kokkuvõtlikult sõltub kõik sellest, kui tundlikult tarbijad mingi poliitika või muutuse peale reageerivad. Lõputööga uuritakse, kuidas hinnatundlikkus kujuneb ning uuritakse kvalitatiivselt valikute tegemise konteksti ja põhjendusi.

Sellest tulenevalt püstitatakse uurimisprobleem: kuidas mõjutab tubakatoodete hind tarbijate käitumist ja eelistusi?

Probleemküsimusest täpsustamiseks püstitati järgnevad uurimisküsimused:

- 1) Millised on tubakatoodete tarvitajate tarbimisharjumused?
- 2) Kuidas on tubakatoodete hinnatõusud mõjutanud tubakatoodete tarvitajate eelistusi?
- 3) Mille alusel teevad tarbijad valikuid erinevate tubakatoodete vahel?

Lõputöö eesmärk on selgitada välja tubakatoodete tarbijate eelistused ja harjumused ning nende seos tubakatoodete hinnaga. Lõputöö eesmärgi saavutamiseks püstitati järgnevad uurimisülesanded:

- 1) Anda ülevaade tubakatoodetest ja nende mõjust tervisele ning analüüsida tubakatoodete tarbijate eelistusi ja hinnatundlikkust teoreetiliste allikate ja varasemate uuringute tulemuste põhjal.
- 2) Analüüsida intervjuu tulemuste põhjal seoseid hinna ja tarbijate käitumise vahel.
- 3) Sünteesida teoreetilisi lähtekohti ja uuringu tulemusi ning teha ettepanekuid tubakatoodete tarbimise vähendamiseks.

Lõputöö eesmärgi saavutamiseks ja püstitatud ülesannete täitmiseks viiakse läbi kvalitatiivne uuring. Andmete kogumise meetodiks on intervjuud tubakatoodete tarbijatega. Intervjuudesse valiti inimesed lummepallivalimi alusel ning kokku

intervjueeriti 12 tubakatoode tarvitajat. Andmeanalüüsi meetodina kasutati kvalitatiivset sisuanalüüsi.

Lõputöö on üles ehitatud kahes osas – teoreetiline ja empiiriline osas. Lõputöö koosneb kahest peatükist. Iga peatükk on omakorda jagatud alapeatükkideks. Esimeses peatükis selgitatakse tubakatoode olemust ja nende tarvitamisega kaasnevaid mõjusid tervisele, nende tarbimist mõjutavaid tegureid ning hinnapolitikate mõju tuginedes varasemalt tehtud uuringutele. Teises peatükis ehk empiirilises osas uuritakse tubakatoode tarbijate hinnatundlikkust.

1. TUBAKATOODETE OLEMUS JA NENDE TARBIMIST MÕJUTAVAD TEGURID

1.1. Tubakatoode definitsioonid

Alapeatükis kirjeldatakse tubakatooteid ja selgitatakse nende liike ja erinevusi. Tubaka tarvitamise all on läbi aegade mõistetud peamiselt selle suitsetamist, kuid üha rohkem mõeldakse välja erinevaid alternatiive ning viise tubaka tarvitamiseks. Tubakatooted võivad olla nii nikotiinisisaldusega kui ka ilma.

Tubakas on toode, mida valmistatakse tubakataime lehtedest. Tubaka saamiseks kasvatatakse mitmeid tubaka perekonda kuuluvaid liike, kuid kõige levinum on vääristubakas ehk *Nicotiana tabacum*. (Tervise Arengu Instituut, 2015a) Tubakatooteks määratletakse kõik tooted, mis on ette nähtud suitsetamiseks, nuusutamiseks, imemiseks või närimiseks, sõltumata toodete tubakasisaldusest (Puska, *et al.*, 2000, p. 5). Tubakatooted saab jagada eraldi suitsetatavateks ja suitsuvabadeks tubakatoodeks (Phillips, *et al.*, 2005, p. 1). Suitsetatavad tubakatooted on sigaret, sigar, sigarillo, suitsetamistubakas ja vesipiibutubakas (vt tabel 1).

Tabel 1. Suitsetatavad tubakatooted (autori koostatud)

Sigaret	Õhukesse spetsiaalsesse sigaretipaberisse pakendatud peenestatud tubaka rull, mille otsa üldjuhul kinnitatud spetsiaalne filter. Nikotiinisisaldus vahemikus 8-20 mg. Mõeldud tarvitamiseks põletamise teel. (Oldham, <i>et al.</i> , 2013, p. 1)
Sigar ja sigarillo	Erinevatest tubaka lehtedest kokku keeratud rull, mis on võrreldes tavalise sigaretiga pikem ja jämedam. Nikotiinisisaldus vahemikus 100-200 mg. Klassikalistel sigaritel ning sigarillodel puudub filter. Valmistatud kvaliteetsemast tubakasegust. (Hamad, <i>et al.</i> , 2017, p. 1)
Suitsetamistubakas	Erinevate ainetega maitsestatud ja lõhnastatud tarbimisvalmis kuiv tubakas, mis on peenestatud või muul viisil purustatud (Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seadus, 2002). Suitsetamistubakat kasutatakse ise keeratavate sigarettide valmistamisel.
Vesipiibutubakas	Erinevate ainetega maitsestatud ja lõhnastatud tarbimisvalmis niiske segu, mis on peenestatud või muul viisil purustatud. Segu võib olla nii tubakast kui ka tubakavaba (nt teelehtede baasil valmistatud). Vesipiibutubakat kasutatakse vesipiibu seadmes ning tarvitatakse seadme abil suitsetades. (Nicorex, 2022; Tervise Arengu Instituut, 2015)

Kuna tavapärasest suitsetamisest on oluliselt piiratud, siis püüavad turul positsiooni võita tubakatoote analoogid – suitsuvabad tubakatooted ning tubakatoodega seonduvad tooted. Klassikalise tubakatoote asendamiseks mõeldud uuemate toodete kirjeldamiseks kasutatakse mõisteid „uudne tubakatoode“ või „alternatiivne tubakatoode“. Nendeks on tooted, mis on viidud turule pärast 2014. aasta 19. maid nagu näiteks e-sigaretid või kuumutatavad tubakatooted. (Hirai, *et al.*, 2021, p. 2; Tubakaseadus, 2005) Suitsuvabade tubakatoode (vt tabel 2) hulka kuuluvad nuuskubakas, närimistubakas ja huuletubakas, kuid ka lihtsalt tubakataime lahtised lehed või jäägid (Kostygina, *et al.*, 2016, p. 40). Suitsuvabade tubakatoode tarvitamiseks pole vaja põlemisprotsessi (Tubakaseadus, 2005).

Tabel 2. Suitsuvabad tubakatooted (autori koostatud)

Närimistubakas	Tubakataime lehtedest ja vartest jahvatatud mass, mida tarvitatakse närides. (Tervise Arengu Instituut, 2015)
Nuuskubakas	Pulbriks jahvatatud valmistubakas, mida tarvitatakse ninna tõmmates. Nikotiinisaldus ligikaudu 8 mg ühe grammi kohta. (Tervise Arengu Instituut, 2015)
Huuletubakas	Suukaudseks kasutamiseks mõeldud tubakatoode, mis pärineb Rootsist. Niisutatud ja auruga töödeldud pulbertubakas, üldjuhul pakendatud teekotikesega sarnanevasse ümbrisesse, mida tarvitatakse asetades ülahuule ja igeme vahele imendumaks. Mõned huuletubakatooted segatakse soola ja veega ning töödeldakse seejärel pastöriseerimisega sarnaneva tehnikaga. (Lawler, <i>et al.</i> , 2020, p. 1)

Tubakatoodega seonduvad tooted on tubakatoodega sarnaselt kasutatavad tooted, millega kas imiteeritakse tubakatoote tarbimist või kasutatakse tubakatoode asendamiseks. Tubakatoodega seonduvad tooted on näiteks elektrooniline sigaret, taimsed suitsetatavad tooted, erinevad materjalid vesipiibutubaka asendamiseks ja huuletubakas ning samuti ka tubakatoode tarvitamiseks mõeldud tooted ning nendes kasutatavad osad, tarvikud ja seadmed. (Tubakaseadus, 2005, § 3)

Üheks tubakatoodega seonduvaks tooteks on näiteks elektrooniline sigaret ehk e-sigaret. Tegemine on tootega, mida võib kasutada nikotiini sisaldava auru suuotsa kaudu tarbimiseks, või sellise toote komponent, sealhulgas täitekapslid, mahutid ja seade ilma täitekapslid või

mahutita. Elektroonilised sigaretid võivad olla ühekordsed või täitepakendi või mahuti abil täidetavad või ühekordselt kasutatavate täitekapslitega laetavad. (Tubakaseadus, 2005, § 3) Erinevus tavasigaretiga võrreldes seisneb selles, et e-sigaret töötab patarei- või akutoitel, ei sisalda tubakat ning nikotiin toimetatakse kopsudesse ilma põlemisprotsessita. Selle kasutamisel aurustatakse kapslis sisalduv keemiline segu ehk e-vedelik kõrgel temperatuuril, mille järel tekkinud auru tõmbab kasutaja oma hingamisteedesse. (Tervise Arengu Instituut, 2015a) Esimene e-sigareti füüsiline alge leiutati 1965. aastal USA-s Herbert A. Gilberti poolt. Siiski esimene edukas sigaret loodi alles 2003. aastal Hiina leiutaja Hon Liki poolt, kellel kuulub ka e-sigareti patent. (White, 2018, p. 6)

E-sigarette on laias laastus kahte tüüpi. Suust kopsu tõmmatav e-sigaret meenutab tavatubaka kasutamist, sest seda tõmmatakse samamoodi nagu tavalist sigaretti. Lisaks on olemas otse kopsu e-sigaretid, mis meenutavad oma tõmbamisstiili poolest vesipiipe. E-sigaret koosneb kolmest põhikomponendist: aurusti, küttekeha ja aku. Küttekeha koosneb orgaanilise puuvillaga ümbritsetud traadist. Aurustis olev e-vedelik imub küttekeha orgaanilise puuvilla sisse ning aku abiga kuumutab traat niisket puuvilla, mille tulemusel tekib aur. Küttekeha on kuluosa. Selleks, et tagada meeldiv ning võimalikult ohutu kasutajakogemus, tuleb küttekeha iga kasutatud 20-30ml e-vedeliku pärast vahetada. (Nicorex, 2019a)

E-sigaretides kasutatakse e-vedelikke, mis aurustatakse seadet kasutades ning kopsu tõmmates väljub suust auru kujul. Vedelik ise on keemiline segu, mis koosneb propüleenglükoolist (edaspidi PG), taimsest glütseriinist (edaspidi VG), nikotiinist ja keemilistest lõhna- ja maitseisanditest. Vedelikke klassifitseeritakse taimse glütseriini ja propüleenglükooli suhte järgi. PG ülekaaluga vedelikud on vedelamad, maitse on tugevam ja intensiivsem, samas tekitavad tarvitamisel vähem auru ning sobivad paremini suust kopsu e-sigaretidesse. VG ülekaaluga vedelikud on paksemad, maitse mahedam, tekitavad rohkem auru ning sobivad pigem otse kopsu e-sigaretidesse. Kõige populaarsemad turul olevad e-vedelikud on 50/50 suhtega, milles auru kogus ja maitse on tasakaalus ning sobivad kõige paremini uutele tarvitajatele. Lisaks on turul olemas valik 70/30 VG/PG suhtega vedelikke, milles auru kogust rohkem, maitse mahedam ning kasutamiseks kõikides e-sigaretides. Vähesel määral on saada ka suure VG ülekaaluga

e-vedelikke, näiteks 80/20 või 90/10 suhtega. Sellised e-vedelikud on mõeldud vaid otse kopsu seadmetele. Kuna selline e-vedelik on paks, siis suust-kops e-sigaretti see ei sobi, sest see ei imendu korralikult küttekeha sisse ning küttekeha läheb kõrbema. (Nicorex, 2019b)

Nikotiin võib e-sigarettides esineda traditsiooniliselt ehk *freebase* vormis või siis nikotiinisoolana. *Freebase*-nikotiini lahus sisaldab nikotiini kõige puhtamal kujul ja väga suures koguses. Lahus lisatakse VG ja PG segule ning kasutatakse eelkõige otse kopsu sigarettides. Nikotiini mõju saabub kiiresti ja suure mõjuga ka väikestes annustes. Nikotiinisool on uut tüüpi nikotiin, mis kasutamisel e-sigarettides annab parema maitse ning ei tekita kurgus ebameeldivat põletustunnet. Nikotiinisoolaga vedelik on oma olemuselt tunduvalt kangem kui traditsiooniline *freebase*-nikotiin (keskmine kangus 20-60 mg/ml), mistõttu võib näiteks 3 mg tavapärase *freebase*-nikotiiniga e-vedeliku asemel vabalt kasutada ka 20mg e-vedelikku ilma, et see tekitaks ebameeldivaid kõrvalmõjusid. Nikotiinisoolaga e-vedelikud on mõeldud kasutamiseks väiksema võimsusega suust-kopsu e-sigarettides, mistõttu kasutatakse neid eelkõige ühekordsetes e-sigarettides. (Talih, *et al.*, 2020)

Kokkuvõtvalt võib üldistada, et tubakatooted jagatakse suitsetavateks ning suitsuvabadeks tubakatoodeks, kuid kasutusel on ka alternatiivsed tubakatooted ning tubakatootega seonduvad tooted. Kuna suitsetatavate tubakatoode tarvitaja kahjustab ka inimesi enda ümber, on viimasel ajal ühe populaarsemad suitsuvabad ja alternatiivsed tubakatooted, mida saab tihtilugu tarvitada ka siseruumides ning ümbritsevaid inimesi kahjustamata. Samas võib selliste toodete tarvitamisega tekkida oht, et tarbitakse endale teadvustamata nikotiini üle. Nikotiin on aine, mis tekitab neid tooteid tarvitades sõltuvust.

1.2. Tubakatoode tarvitamisega kaasnevad negatiivsed mõjud

Alapeatükis käsitletakse tubakatoode negatiivseid mõjusid tervisele. Suitsetamine on väga oluline ja otsene tervisekahjude põhjustaja. Suitsetaja ei kahjusta mitte ainult end tervist, vaid läbi passiivse suitsetamine ka kaaskodanike tervist. Inimeste teadlikkuse tõus ja haritus kindlasti vähendab suitsetavate tubakatoode tarvitajate arvu. Teadlikkuse

kasvuga tavasigaretide kahjulikkusest on andnud tõuke alternatiivsetele meetoditele üleminekuks, kuid negatiivseid mõjusid tervisele leidub ka alternatiivides.

Suitsetamine on kõige levinum tubaka tarvitamise viis, kuid ka kõige ohtlikum. (Eesti Konjunktuuriinstituut, 2019, lk 3) Suitsetamine on seotud suurenenud riskiga haigestuda mitmetesse kopsu-, suu- ja neeluhaigustesse. Samuti on see tihedalt seotud riskiga haigestuda kroonilisse obstruktiivsesse kopsuhaigusesse, mida iseloomustab hingatava õhuvoolu kiiruse järkjärguline ja tavaliselt pöördumatu vähenemine. (Tao, *et al.*, 2022) Kui tavalise sigareti hõõgpõlemise protsessis eraldub üle 4000 keemilise ühendi ja aine, siis nähti näiteks e-sigaretides potentsiaalselt ohutumalt alternatiivi tubaka suitsetamisele, kuna need ei sisalda tubaka põlemisel tekkivaid toksilisi kõrvalsaadusi nagu näiteks vingugaas, tõrv ja raskemetallide soolad. (Tervise Arengu Instituut, 2015b)

Samas tuleb siiski tõdeda, et alternatiivsete ja uudsete toodete kahjulikkust on uuritud vähem ehk nende tarvitamisega seonduvaid riske tuntakse samuti vähem. Maailma Terviseorganisatsiooni töötajad (Claire, *et al.*, 2020) koostasid ülevaatliku artikli tubaka mõjudest tervisele koondades artiklisse uuringute senised lüngad, uued ohud ja soovitatavad edaspidised uuringud. Vastupidiselt levinud arvamusele sisaldab näiteks vesipiibutubakas arvukalt mürgiseid aineid, mis teadaolevalt põhjustavad raskeid haiguseid, kuid terviseohtudest saavad kasutajad sageli vähe aru. Arvestades, et vesipiibu tarbijaid on miljoneid ulatudes mõnes riigis kuni 14%-ni rahvastikust (World Health Organization, 2019), on üllatavalt vähe uurimusi, mis käsitlevad otsest mõju tervisele. Lisaks ei ole palju teada vahelduva või harva kasutamise pikaajalistest mõjudest ning vesipiibu ja tavasigaretide kahekordse kasutamise kumulatiivsest kahjust (Claire, *et al.*, 2020, p. L1005).

Praeguseks on veel teadmata e-sigareti ohutus pikemaajalisel tarvitamisel, mistõttu soovitas Altraja (2016) oma uuringus e-sigarette koos e-vedelikuga käsitleda toksilistena ja allutada ka spetsiifilistele regulatsioonidele. Altraja (2016) ülevaates keskenduti e-vedelike bioloogilistele mõjudele hingamisteedes ning molekulaarbioloogiliste mehhanismide esinemistele. Tulemused viitavad haigusseisunditele, mis näivad olevat sarnased tavaliste sigarettide suitsetamisest põhjustatud haigustega. Analüüsi tulemusel tehti järeldus, et e-vedeliku tarbimine käivitab kehas analoogsed protsessid nagu ka sigaretisuitsu tarvitajal. Eelkõige toodi välja sellised haigusseisundid nagu näiteks

geenitoksilisus, mis põhjustavad oksüdatiivset stressi ja suurenenud põletikulist reaktsiooni, samuti muutused hingamisteedes ja raku ainevahetuses.

Üldiselt annavad olemasolevad uuringud e-sigarettide kohta teatavaid teadmisi, kuid uuringud on piiratud ja endiselt on kriitilisi teabelünki. Cheng (2014) viis läbi uuringu tuvastamiseks seosed e-sigarettide ja keemia vahel. Uuringus kasutati süstemaatilist kirjanduse analüüsi ning analüüsiobjektiks valiti 29 asjakohast artiklit. Analüüsi tulemusel jõuti järeldusele, et erinevad keemilised ained ja peenikesed osakesed e-sigareti aerosoolides, padrunites ja täitevedelikes on teadaolevalt toksilised, kastrogeensed ja/või kahjulikud ning nende sattumisel organismi on tuvastatud seoseid hingamis- ja südamepuudulikkusega. (Cheng, 2014)

Maailma Terviseorganisatsiooni andmeil põhjustab tubaka tarvitamine igal aastal umbes 8 miljonit enneaegset surma. Need surmajuhtumid on nikotiinisõltuvuse tagajärg, mis sunnib inimesi vaatamata teadaolevatele kahjulikele tagajärgedele tervisele tubakat tarvitama. (World Health Organization, 2011) Nikotiini puudumisel esinevad võõrutusnähtud nagu ärrituvus, ärevus, rahutus, tujukus, keskendumisraskused, kannatamatus, unetus jne. Tavaliselt saavutavad need haripunkti karskuse esimesel nädalal ja kestavad 2-4 nädalat. Võõrutusnähtude põhitunnus on see, et tubakas saab seda koheselt leevendada. (Hughes, 2007) Suitsetamisest loobumisel on tervisele mitmeid positiivseid mõjusid nagu lõhna- ja maitsemeele paranemine ja kurguvalu vähenemine. Etter jt (2013) üritasid täiendada oma uuringuga negatiivsete kõrvalmõjude loetelu. Selle uuringu tulemusel lisati üks uus tubakast loobumisel esinev võõrutusnäht, milleks oli meeleolumuutus. Lisaks täheldati koheseid positiivseid mõjusid nagu lõhna- ja maitsemeele paranemine ja kurguvalu vähenemine – neid võiks kasutada suitsetamisest loobumisel suitsetajate motiveerimiseks.

Suitsetamine kujutab endast märkimisväärset rahvatervise koormust nii üksikisikule, suuremale kogukonnale kui ka tervishoiusüsteemile terves maailmas (Bethea, *et al.*, 2015). Veel 2009. aastal läbiviidud uuringu tulemused näitasid, et paljude riikide rahalised ressursid on suunatud pigem tubakatarbimisest põhjustatud haiguste ravile kui haiguste algpõhjusele – nikotiinisõltuvusele (Pollock, 2009) Valitsused saavad ära teha palju, et muuta inimeste tarbimisharjumusi. Näiteks keelata suitsetamine avalikes kohtades või luua suitsuvabad tsoonid. Oma roll langeb ka tootjatele, kelle ülesandeks

jääb hoiatussiltide paigaldamine tubakatoodetele. (Hsiu-Li, 2009, p. 779) Samas kiputakse suitsetamisest loobumise kampaaniates keskenduma peamiselt suitsetamise negatiivsetele tagajärgedele, samas kui Inglismaal läbiviidud meediakampaaniate emotsionaalse sisu uurimus näitas, et emotsionaalsel tasemel on positiivse sisuga sõnumitel suurem mõju ning seda ka suitsetamisel loobumisel (Richardson, *et al.*, 2014).

Suitsetamisest tulenev haiguskoormus, sh suremus, on kõige tugevam madala ja keskmise sissetulekuga riikides, kuid see on oluline probleem ka arenenud riikides (World Health Organization, 2011). Üle 80% maailma 1,3 miljardist tubakatarbijast elab madala ja keskmise sissetulekuga riikides, kus tubakaga seotud haiguste ja surmade koormus on kõige suurem. Tubakatarbimine suurendab vaesust, suunates majapidamiste kulutused põhivajadustelt, nagu toit ja peavarju, tubakale. (World Health Organization, 2021) Arenenud riikides peetakse suitsetamisest loobumise nõustamist ja aktiivset sekkumist arstide poolt arstliku tegevuse heaks tavaks (Lipand, 2005).

Meditisiinilisest vaatevinklist on tubaka regulaarne tarvitamine sõltuvushaigus ning võrreldav kroonilise haigusega, mis vajab ravi. Tubakatoodete tarvitamisega kaasneb palju negatiivseid mõjusid tervisele. Olles nikotiinist sõltuvuses, on väga raske selle tarvitamisest loobuda, sest loobumisel esinevad ebameeldivad kõrvalmõjud. Tava tubaka tarvitamine on kõige levinum ja teadatum viis tubaka tarvitamiseks, kuid üha enam koguvad populaarsust ka uudsed ja alternatiivsed tooted. Neid tooteid küll uuritakse ning negatiivsete mõjude nimekiri aina suureneb, kuid samas pole teada nende toodete pikaajalised mõjud, mistõttu tuleks nende tarvitamisse suhtuda skeptiliselt.

1.3. Tubakatoodete tarvitajate käitumist mõjutavad tegurid

Alapeatükis tuuakse välja tubakatoodete tarbijate eelistused ning kirjeldatakse, kuidas ja mis tegurite põhjal inimesed tarbimisotsuseid teevad ja kuidas toimub see sõltuvust tekitavate toodete puhul. Tuuakse välja nii tarbimist soodustavad kui ka takistada võivad tegurid. Tubakatoodete tarvitamist suurendavad stiimulid on näiteks nikotiinisõltuvus, sotsiaalne mõjutamine kui ka tubakatootjate poolne toodete atraktiivsemaks muutmine tarbijate mõjutamiseks. Samas võivad näiteks tubakatarvitamise vastased kampaaniad ja poliitikad ning lähikondlaste hukkamõist mõjutada tubaka tarvitajat vähem tarvitama.

Becker (1992) defineerib harjumuspärast käitumist kui positiivset seost varasema ja praeguse tarbimise vahel. Harjumuspärast käitumist võib jagada kahte kategooriasse – kahjulik harjumus ja kasulik harjumus. Kui harjumus on kahjulik, näitab see, et praegune tarbimine vähendab tulevast kasulikkust. Seevastu, kui harjumus on kasulik, näitab see, et praegune tarbimine suureneb kasulikkust ka tulevikus. Kahjulike harjumuste tüüpilisteks näideteks on sigarettide suitsetamine, alkoholi tarvitamine ja narkootikumide kasutamine, kuna need võivad põhjustada haigusi ja depressiooni. Harjumuspärane käitumine kujuneb sõltuvuseks, kui teatud tegevusest tekkiv meeldiv elamus muutub inimesele peagi lõplikult siduvaks vajaduseks. (Grünthal-Drell, 2013; Becker, 1992) Nikotiini sõltuvust iseloomustab kompulsiiivne (kompulsiiivne käitumine on tung teha midagi, mida inimene tavaliselt teha ei taha või millest ei ole mingit kasu või naudingut) tung nikotiini järele, mis püsib vaatamata teadlikkusest nikotiini negatiivsete mõjude kohta tervisele. (Koob & Volkow, 2010; Baker *et al.*, 2012). Tubakatarvitajat võib nimetada nikotiinist sõltuvaks siis, kui tubakat tarvitatakse regulaarselt selleks, et rahuldada tubakanälja ja vaigistada võõrutusnähte (Tervise Arengu Instituut, 2022a).

Umbes pooled suitsetajatest on nikotiinist sõltuvuses (Grant, *et al.*, 2004). Aeg-ajalt suitsetamine areneb sageli nikotiinisõltuvuseks, kuigi on olemas ka rühm madala sagedusega suitsetajaid, kellel ei ole sõltuvussümptomeid. (Shiffman, 1989) Sõltuvusse sattumise risk on inimestel väga erinev, kuid arvatakse, et see võib olla pärilik või siis mõjutatud keskkonnateguritest. Sharp ja Chen (2019) tõestasid, et nii inimeste kui ka loomadega tehtud uuringud põhjendavad geneetilist mõju suitsetamiskäitumisele. Ka Eestis on kogutud DNA-proove analüüsima geneetilist eelsoodumust suitsetamiskäitumise ja nikotiinisõltuvuse vahel. Analüüsitud andmete põhjal saab lisaks kaasa aidata ka suitsetamisest loobumise parema taktika väljatöötamisele. (Pärna ja Kõks, 2014, lk 423) Eum jt (2022) poolt tehtud uuringu tulemusel selgus, et suitsetamisest loobumise suurema edukuse määraga olid tugevamalt seotud väiksem nikotiinisõltuvuse määr ja väiksem suitsetamise üldkogus.

Hsiu-Li (2009, pp. 777-778) tõestas oma uuringus, et inimese riskitaju ja otsustusvõimet mõjutavad varasemad kogemused ja uskumused. See tähendab, et tarbijad kujundavad oma arvamused isiklike kogemuste, avaliku teabe ning eelneva usu põhjal. Uuringu tulemustes toodi välja, et teabeallikate mõju pole otsene, vaid võib sigarettidest

loobumisel mängida toetavat rolli. Samas on teabeallikatel, mis propageerivad suitsetamisest loobumist, tugevam mõju nendele inimestele, kes ise ei suitseta ning see hoiab neid sellest eemale. Lisaks leidis uuringus osaliselt kinnitust hüpotees, et sõltuvusaste mängib teabe omandamisel ja riskitaju kujunemisel rolli. Sama kinnitavad ka teised uuringud, näiteks Gantiva jt (2014) leidsid, et motivatsioonisüsteemide, mis seisnevad tarvitajate teadvustamisel (näiteks ebameeldivad pildid suitsupakil), efektiivsus võib vastavalt sõltuvusastmest ja suitsetaja isiklikust motivatsioonist muutuda.

Mitmed uuringud näitavad, et suitsetamiskäitumist mõjutab ka sotsiaalne kontekst – nii suhted pereliikmete kui ka sõpradega. See võib olla nii positiivne või negatiivne. Näiteks Mermelstein jt (1983) leidsid, et abikaasa toetusel suitsetamisest loobumise edukus oli parem võrreldes üksiku loobujaga. Ühes teises uuringus nähti samuti, et abikaasade (või partnerite) sotsiaalset toetust tajuti esimese kuu lõpus sama tõhusalt kui kohe pärast lõpetamist (Cohen & Lichtenstein., 1990). Murat ja Mustafa (2017) uurisid aga nende suitsetajate keskmise pikkusega suitsetamisest loobumise määra, keda motiveerisid suitsetamist maha jätma nende lapsed või lapselapsed. Uuringu tulemus andis kinnitust püstitatud hüpoteesile, et suitsetajatel, keda ajendasid tubakast loobuma lapsed või lapselapsed, on suitsetamisest loobumise määr suurem. Samas võib seos olla ka negatiivne ehk näiteks lapsed, kelle vanemad suitsetavad, hakkavad ka ise täiskasvanueas suurema tõenäosusega suitsetama (Paul, *et al.*, 2008).

Suitsetamise levimust võib seostada ka sotsiaalmajandusliku staatusega (Health & Social Care Information Centre, 2013). Avaliku teabe ja info kättesaamist mõjutavad sotsiaalsed tegurid. Infot sigarettide ohtlikkuse kohta saavad rohkem haritud inimesed, nooremaealised ning väikesest perest pärit inimesed. Seetõttu peaksid valitsuse poolt planeeritavad ennetustööd olema suunatud rohkem vähem haritud, vanemaealistele ning suure perekonnaga elanikkonnale. (Hsiu-Li, 2009, p. 779) Suitsetamisest loobumiste katsete arv on eri sotsiaalmajanduslikes rühmades umbes sama (Paul, *et al.*, 2008), kuid puudustkannatavamates kogukondades elavate inimeste loobumiskatsed osutuvad vähem edukateks, seda näitas Kotz'i ja West'i (2009) tehtud uuring. Nendes kogukondadesse kuuluvad inimesed võivad suitsetamisest loobumisel silmitsi seista suurema väljakutsega, sest nad elavad tõenäoliselt suitsetamist soodustavas keskkonnas.

Tubakatoodete tarvitajad võivad olla mõjutatud ka tubakatootjate vastutegevusest võitlemaks tubakatarvitamist piiravate sanktsioonidega. Näiteks lisavad tubakatootjad tubakaturu hoidmiseks sigarettidesse peale tubaka ka muid koostisaineid, et muuta toksilised tubakatooted ostjatele enam maitsvamaks ja vastuvõetavamaks. Erinevate lõhna- ja maitseainete eesmärk on muuta väljahingatava suitsu värvus puhtaks ja valgeks. Lisandite kasutamine on sigarettitootjate taktikaline samm muuta tubakatooted atraktiivsemaks tarbijatele, keda puhta tubaka ebameeldivad omadused eemale peletaksid. Sama kehtib ka suitsuvabade ja alternatiivsete tubakatoodete kohta. (Tervise Arengu Instituut, 2015b) Maitseainete kasutamine suitsuvabades tubakatoodetes on regulatsioonidega piiratud, et takistada uute kasutajate meelitamist (Kostygina, *et al.*, 2016, p. 40).

Eestis on alates 2019. aasta 1. juulist keelatud e-sigarettides tubakast ja mentoolist erinevad maitse- ja lõhnaained. (Tubakaseadus, 2005, § 81) See tähendab, et keelustati maitsestatud valmissegud, kuid vedeliku kaheks komponendiks jagamisel ehk maitsestatamata vedeliku ja maitse eraldi müük keelatud ei ole. Kuigi mentooli ja tubaka maitse ja lõhn jäid lubatuks, on Bold jt (2018, p. 5) leidnud enda uuringus, et täiskasvanute seas eelistatakse enim puuvilja maitselist vedelikku (40,0%), seejärel tubakat (32,0%) ning mentooli/münti (27,6%). Antud uuringus osalesid ka noorukid, kes enim eelistasid puuviljamaitset (52,3%), seejärel kommimaitset (16,2%) ja vaniljet (11,4%). 2014. aastal ületas saadaolevate valmis e-vedelike maitsete arv 7700 piiri, enam kui 460 brändilt (Zhu, *et al.*, 2014, p. 6). Tubaka ja mentooli maitseid seostatakse suurema suitsetamisest loobumise määraga. Bold jt (2018, p. 2) nendivad, et teisalt muudab suur e-vedelike maitsevalik toote atraktiivsemaks kui tavasuits, tõmmates ligi noorukeid kui ka mitteduitsetajaid, kes tegelikult ei ole nikotiinist sõltuvuses. Samas täiskasvanute valiku piiramine tooks endaga kaasa negatiivseid tagajärgi, sest mitmed tavasuitsetajad soovivad e-sigarettide peale üle minna just rikkaliku maitsevaliku pärast.

Kokkuvõtvalt võib järeldada, et tubakatoodete tarvitamist mõjutab nii sõltuvusaste, sotsiaalmajanduslik staatus ja kuuluvus, maitsete valik, varasemad kogemused ja uskumused kui ka riikide rakendatavad keelud ja piirangud. Üha rohkem rakendatakse poliitikaid, mille eesmärk on tubakatarvitamise piiramine. Näiteks piiratakse kohti kus tohib suitsetada või võimaldatakse nikotiinisõltlastel kasutada teenuseid, mille eesmärk

on saada sõltuvuse korral abi. Kui riigid üritavad rakendada meetmeid ja poliitikaid tubakatoodete tarvitamise piiramiseks, siis samal ajal teevad tubakatootjad osavat vastutegevust, et muuta tubakatooted atraktiivsemaks.

1.4. Hinnapoliitika mõju tarbijate käitumisele

Alapeatükis keskendutakse tubakatoodete tarvitajate mõjutamisele läbi hinna- ja/või aktsiisipoliitika. Teoreetiliselt on kauba või teenuse tarbimise vähendamiseks kaks võimalust. Esimene neist on seadusega selle kauba või teenuse kasutamise või müügi keelustamine ning teine viis maksusüsteemi abil turuprotsessi sekkumine. Alapeatükis kirjendatakse erinevate riikide praktikaid tubakatoodete maksustamisel ning hindade tõstmisel.

Aktiiside eesmärk on nii suurendada tulusid kui ka vähendada aktsiisiga maksustatava kauba tarbimist. Selle kahe erineva funktsiooni tõttu on natuke raske hinnata aktsiisipoliitika mõju aktsiisituludele. Kui aktsiisimäärad tõusevad, siis põhjustab see tarbimise vähenemist kõrgema müügihinna tõttu, eriti nooremaealiste tarbijate seas. See vähendab maksude laekumist. Teisest küljest näitavad uuringud, et maksustamine ei mõjuta tarbimist just eriti palju. Callison ja Kaestner (2014, pp. 155-172) leiavad oma uuringus, et täiskasvanute suitsetajate seas aktsiisitõus ei mõjuta nende tarbimist. Vaatamata sellele leiti uuringu tulemusel, et valitsused siiski eelistavad tõsta aktsiisimakse kompenseerimaks eelarvepuudujääke.

Öztürk ja Ekinci (2019, pp. 283-284) väidavad enda uuringus, et aktsiiside kasutamine eelarvedefitsiidi katmiseks võib olla tõhusam meede, kui tõsta näiteks sissetulekutelt makstavaid makse. Seda eelkõige sellepärast, et aktsiisid on rakendatud tegevustele, mis on kahjulikud tervisele või keskkonnale ning selle teadmise varjus esineb aktsiisimäärade tõstmisel väiksem sotsiaalne reaktsioon kui näiteks sissetuleku maksustamisel. Samadele tulemustele jõudis ka Liu (2018), kes keskendub oma artiklis niinimetatud „patumaksudele“, mis on suunatud käitumisele, mida valitsus peab sotsiaalselt ebasoovitavaks ning mille arvelt on võimalik vähendada eelarvepuudujääki. Seega võib öelda, et tubaaktsiis toimib hästi riigitulude suurendamise vahendina, sest nikotiinisõltlaste nõudlus hinna suhtes on väheelastne.

Brasiilias valitses kuni 2011. aasta maksureformini olukord, kus odavad ja ebaseaduslikult valmistatud sigaretid olid peamine osa kogutarbimisest. Ulatusliku maksureformi eesmärk oli muuta varasemate poliitikate nõrkus. 2011. aastani vähendati Brasiilias pidevalt aktsiisimäärasid vältimaks salaturgu, samas viis see olukorrani, kus aktsiisimäärasid küll alandati, kuid ettevõtjad kasutasid seda ära ja tõstsid toodete hindu. Selline olukord soodustas salaturu kasvu. Iglesias (2016) läbiviidud uuringus analüüsiti nii reformi eelset kui ka järgnevat perioodi. Uuring viis tulemuseni, et Brasiilia kogemus viitab sellele, et suurenenud sigarettide aktsiis võib suurendada valitsuse tulusid ja vähendada suitsetamise levimust ja tarbimist vaatamata laialt levinud tubaka salaturule.

Amato jt (2016, pp. 123-132) viisid läbi suuremahulise uuringu mõõtmaks e-sigareti aktsiismaksu mõju müügile. Uuringus kasutati kahe USA linna Minneapolis ja St. Louis'i kaupluste müügiandmeid perioodil 2012-2013. Esimeses linnas toimus maksutõus, millega tõusid toodete hinnad. Samas püsis kogumüük algselt oodatust kõrgemal tasemel ning langes siis oluliselt allapoole oodatust. Seda muutust seostati sigarettide ja e-sigarettide samaaegset maksutõusu e-sigarettide tarbimise lühiajalise hüppega.

Fuertes jt (2021, pp. 9) valisid oma uuringusse kolm väga erineva tubakahindadega riiki (Rootsi, Inglismaa ja Itaalia) ning analüüsisid avalikult kättesaadavaid andmeid Dynamo-Hia meetodi abil, millega saab analüüsida erinevate riskitegurite mõju tervisele. Nimetatud uuringus selgus, et tubakahindade tõstmine vähendaks tunduvalt suitsetamist, mis omakorda pikendaks eeldatavat eluiga ning vähendaks kroonilist obstruktiivset kopsuhaigust. Kuigi analüüsi arvutatud summad on ligikaudsed, annavad need ülevaate olulistest kulude kokkuhoiust, mida oleks võimalik saavutada suhteliselt lihtsa sekkumisega turul – tubakatoodete hinna ühekordne tõus. Sarnaste tulemusteni jõudsid ka Maciosek jt (2020), et suurenenud kulutused tubakale hoiavad ära rohkem haigusi ning maksutulude juurdekasv kui ka ravikulude vähenemine olid suuremad kui täiendavad investeeringud tubaka tarbimise piiramisse. Lisaks käsitlevad rakendatavad poliitikad nii lühi- kui ka pikaajalisi eesmärke vähendada tubakast tingitud kahju, aidates nii täiskasvanuid loobuma kui ka takistades noortel suitsetamisega alustada. Riigid saavad tubaka tarbimise piiramisse tehtavate esialgsete investeeringute eest tasuda maksutõusude kaudu ja need investeeringud tagasi teenida, arstiabikulude vähenemisega.

Tubakatoodete kõrgem maksustamine ja hinnatõus võib olla toimiv strateegia praeguste suitsetajate seas suitsetamisest loobumiseks ja üldise tubakatarbimise vähendamiseks, leiavad Nargis jt (2019) oma uuringus. Tubaka tarvitamine on sageli levinum madalama sotsiaalmajandusliku staatusega inimeste seas, kuid nemad on ka hinna suhtes tundlikumad. Seetõttu võivad hinnatõusud tuua kaasa suuremaid langusi tubakatarbimises ja seeläbi vähendada suitsetamisest tulenevaid negatiivseid tervisemõjusid. Samale tulemusele jõudis ka Han (2019), kes uuris Korea näitel tubakatoodete hinnatõusude mõju täiskasvanute suitsetamiskäitumisele. Tulemustest selgub, et suitsetamise vähendamine oli oluliselt kõrgem madalama sotsiaalmajandusliku staatusega isikutel. Lisaks oli loobumise määr kõrgem nooremaelaste suitsetajate seas ning nende seas, kelle nikotiinisõltuvus on väiksem.

Aktsiisidel on reguleeriv omadus. Rahvatervise poliitika kontekstis on aktsiiside kehtestamine peamiselt suunatud kahjulike toodete vähendamisele ning eesmärgiga minimeerida tarbimisotsuste halvemaid tagajärgi üksikisikule ja ühiskonnale. Hinnatõus võib olla potentsiaalne mõjutaja tubakatoodete tarvitamise vähendamiseks. Hindade kallinemisega tuleb tarbijal teha rohkem kaalutud valikuid, milliseid tooteid ja kaupu eelistada. Kuna tubakatoodete puhul pole tegemist esmatarbekaupadega, siis võib nende hinnatõusul olla väga konkreetne mõju tarbimisotsuste langetamisel. Alapeatükis toodud uuringute tulemused hinnamõjust suitsetamiskäitumisele on pigem lühiajalised, kuid vähe leiab uuringuid, mis keskenduksid pikaajalisele tubakahinna mõjule.

2. TUBAKATOODETE TARBIJATE HINNATUNDLIKKUS

2.1. Uurimismetoodika

Lõputöö eesmärk on selgitada välja tubakatoode tarbijate eelistused ja harjumused ning nende seos tubakatoode hinnaga. Püstitatud eesmärgi saavutamiseks viidi läbi kvalitatiivne uuring. Kvalitatiivse meetodina kasutas autor kvalitatiivset poolstruktureeritud uurimuslikku individuaalintervjuud hindamaks tubakaturu muutuste mõju tarbijate käitumisele (Õunapuu, 2014, lk 55).

Antud lõputöö uuring on jagatud kolme etappi. Esimeses etapis pandi paika uurimuse eesmärk, uurimisküsimused, analüüsi strateegia ja valimi moodustamise põhimõtted. Teises etapis koguti kvalitatiivse sisuanalüüsi jaoks andmeid intervjuudega. Kolmandas etapis transkribeeriti intervjuud ning transkriptsioonide mitmekordse põhjaliku läbilugemise järel markeeriti tekstides olulisemad tekstilõigud ja omistati neile koodid. Neljandas etapis jagati uuringu eesmärkidest tulenevalt koodid kategooriatesse. Uuringu viiendas etapis esitatakse uuringu tulemused ning kuendas etapis kirjeldatakse ja tõlgendatakse saadud tulemusi (Kalmus, *et al.*, 2015).

Poolstruktureeritud intervjuu kasuks otsustati, sest ühest küljest on intervjuul kindel teema ja sellega seonduvalt eesmärgid, millele soovitakse vastuseid leida, kuid samas on teemaintervjuud vabamad ning küsimuste järjekord võib varieeruda ning võimalus on küsida lisaküsimusi. (Lepik, *et al.*, 2014) Lisaks on antud teemal erinevaid seisukohti ning intervjuu käigus on võimalik vastuseid täpsustada ning hankida võimalikult põhjalikku teavet tubaka tarvitajate valikute tegemise konteksti kohta. Antud uurimuse intervjuud viidi läbi individuaalintervjuudena. Individuaalintervjuu kasuks otsustati, sest antud teema on delikaatne ning sellepärast on tõesemate vastuste saamiseks oluline luua intervjuueritavaga mugav ja usaldusväärne õhkkond (Hirsjärvi, *et al.*, 2007, lk 197). Intervjuueeritava positsioonilt liigitatuna on antud töös tehtud intervjuud osalejaintervjuud ehk tähelepanu ja rõhk on suunatud intervjuueeritava isiklikele arvamustele ja hoiakutele, mis puudutavad tubakatoode tarvitamist ning tarbijakäitumist. (Lepik, *et al.*, 2014)

Uurimuse eesmärgiks on kokkuvõtlikult saada ülevaade tubakatoode tarvitajate tarbimisharjumustest, mistõttu on enamik intervjuu küsimustest avatud ning eeldavad pikki ja põhjalikke vastuseid (Gillham, 2004, lk 11). Lähtuvalt uurimisprobleemist ja

eesmärgist sõnastati eelnevalt olulisemad teemad ja koostati intervjuukava (vt lisa 1). Intervjuukavas toodud küsimused koostati eesmärgiga saada võimalikult täpset ja laiaulatuslikku infot tubakakoodete tarvitajate eelistuste ja valikute kohta. Kokku on intervjuukavas 19 sisulist küsimust. Eesmärgist lähtuvalt jagati esialgsed küsimused kolme plokki:

1. millised on tubakatoodete tarvitajate tarbimisharjumused? (küsimused 1.1-1.8);
2. kuidas on tubakatoodete hinnatõusud mõjutanud tubakatoodete tarvitajate eelistusi ja käitumist? (küsimused 2.1-2.7);
3. mille alusel teevad tarbijad valikuid erinevate tubakatoodete vahel? (küsimused 3.1-3.4).

Antud uurimuse üldkogumiks on tubakatoodete tarvitajad. Üldkogum on teatavate samaste tunnustega uuritavate objektide koguhulk, mille kohta soovitakse teha uurimisandmete põhjal järeldusi või prognoose (Õunapuu, 2014, lk 137). Populatsioon on eraldatud väiksemaks hulgaks ehk valimiks (Õunapuu, 2014, lk 141). Intervjuusse valiti intervjueeritavad mittetõenäosusliku valimi alusel. Mittetõenäosuslikest valimi moodustamise viisidest valiti algselt mugavusvalim (Rämmer, 2014), kaasates uuringusse autori viis tuttavat. Hiljem laiendati valimit lumepallivalimi meetodiga.

Intervjuud viidi läbi 12 intervjueeritavaga (vt lisa 2) ajavahemikul 09.03.-16.03.2022. Intervjuud olid vabatahtlikud ning lumepallivalimisse jäänud inimesed andsid intervjueerimiseks ning hilisemaks analüüsiks loa. Enne igat intervjuud tutvustas autor ennast ja lõputöö raames tehtava intervjuu tegemise eesmärgi. Lisaks kinnitas autor intervjueeritavatele intervjuu konfidentsiaalsust ning võttis intervjuu salvestamiseks diktofoniga nõusoleku. Intervjuud salvestati *Apple Iphone 8* operatsioonisüsteemil toimiva *Voice Memos* rakendusega.

Intervjueeritavate poole pöörduiti sotsiaalmeedia platvormide kaudu, selgitati lõputöö uurimisprobleemi ning küsiti nõusolekut intervjuus osalema. Ideaalis oleksid kõik intervjuud toimunud näost-näkku, kuid COVID-19 leviku tõttu said intervjueeritavad ise valida, kas soovivad kohtuda või toimub intervjuu videokõne vaheldusel. Vahetu kontakti teel läbiviidavate intervjuude eeliseks on koguda autentseid andmed, arusaamad ja tõlgendused (Laherand, 2008). Seitse intervjuud toimusid intervjueeritavatega vahetu

kontakti teel ning kolm intervjuud videokõnena *Teams* keskkonna vahendusel. Kahel juhul koguti andmed kirjalikul teel. Intervjuu järgselt intervjuud transkribeeriti. Transkribeerimine on salvestatud intervjuu muutmine tekstiks (Laherand, 2008, lk 279).

2.2. Uuringu tulemused

Käesolevas alapeatükis esitab autor uuringu tulemused lähtudes tubakatoodete tarvitajatega tehtud intervjuude käigus saadud vastustest. Uuringu tulemused esitatakse lähtudes teises uuringu etapis moodustatud kategooriatest ja koodidest. Tulemusi kirjeldatakse kategooriate kaupa, täpsustatakse olulisemate koodidega ning täiendatakse tabelite, jooniste ja intervjuu tsitaatidega. Tulenevalt lõputöö uurimisprobleemist ja eesmärgist moodustas autor lähtuvalt intervjuudest saadud informatsioonist kategooriad ja koodid (vt lisa 3). Kokku loodi üheksa kategooriat. Antud alapeatükis tutvustatakse igat kategooriat eraldi ning illustreeritakse tsitaatidega intervjuudest.

Esimene kategooria moodustati intervjuueeritavate isiklikest kogemustest ja põhjustest, miks ja kuidas jõuti tubakatoodeteni ning millistel põhjustel neid praegu tarvitatakse. Koodide all on toodud nii esialgsed põhjused, miks prooviti esimest korda tubakatooteid ning põhjused, miks praegu tarvitatakse. Kokku saadi seitse koodi (vt tabel 3).

Tabel 3. Tubakatoodete tarvitamise põhjused (autori koostatud)

<p>Kategooria 1 Tubakatoodete tarvitamise põhjused</p>	<p>Kood 1. Sõprade/tuttavate mõjutus Kood 2. Huvi pärast Kood 3. Seltskond Kood 4. Tegevusharjumus Kood 5. Stress Kood 6. Alkohol Kood 7. Sõltuvus</p>
---	--

Kõige enam toodi välja, et tubakatooteid prooviti esimest korda sõprade ja tuttavate mõjutusel (kood 1). Selle koodi raames mainiti ka mõistet „sotsiaalne pinge“ ehk soov pälvida teiste tunnustust ning kuuluda seltskonda. Üldjuhul olid mõjutajad kooliseltskonnas: „*Seltskonna pärast, kuna kõik klassikaaslased suitsetasid siis selleks, et seltskonda sulanduda oli vaja ka. Eks kindlasti mingil määral oli hirm või kartus, et muidu heidetakse seltskonnast välja või vaadatakse sellise pilguga, et nõrk oled*“. Kahel

korral mainiti ka kaitseväge: „*Suitsunurk oli koht, kus info liikus ja ajateenistuses oli suitsul käimine koht, kus sai sotsialiseeruda ja aega parajaks teha.*“

Ülejäänud põhjendasid tubakatoodete esialgset proovimist huvi ja uudishimuga (kood 2) – näiteks äratasid huvi erilised ja silmapaistvad pakendid: „*Kunagi pakid olid tehtud selliselt, et väike pusle oli ja tõmbasid kaane alla. Kunagi sai ostetud küll sellepärast, et pakk oli äge.*“ Varasemalt, kui tubakatoodete reklaamimine ja tarbijatele ahvatlevaks muutmine oli seadusega lubatud, ilmusid aeg-ajalt müüki ka kindla brändi piiratud koguses eripakid, et taaskord tõsta tarbijate huvi ja soodustada ostu: „*Parlamendil olid ka eripakid. See pakk oli ise eraldi nagu mänguasi, et nii ägedalt tuli suits välja.*“ Huvi ja uudishimu (kood 2) all mainiti veel ka e-sigarettide ja vesipiibu puhul tossu ning varasemalt müügil olevad klikkidega suitsud. Intervjueeritavatelt küsiti ka vanust, millal esimest korda tubakatooteid prooviti. Kõige rohkem toodi välja, et tubakatooteid prooviti esimest korda 11 ja 13 aasta vanusena (mõlema puhul 3 vastanut) ning kõigest 2 vastanut ütlesid, et esimest korda proovisid alles lubatud vanuses ehk 18-aastasena.

Sama kategooria raames uuriti intervjueeritavatelt, et miks nad praegu tubakatooteid tarvitavad. Kümnelt korral seondati tubakatoodete tarvitamist seltskondliku tegevusega (kood 3): pidudel ja väljas käies, tööl kui ka kodus (näiteks kahel korral täpsustati, et kodus elukaaslane suitsetab). Tulemustest tuli välja, et tunduvalt rohkem suitsetatakse tööl käies, kui kodus näiteks kodukontorit tehes. Põhjus seisneb põhiliselt selles, et suitsunurgas saab sotsialiseeruda ning suitsetajana saab tihedamini pausile: „*Suitsunurgas on kõige paremad jutud. Personalispetsialistina palju parem vestlus töötajatega tuleb suitsunurgas, mitte siis, kui ma nendega üks ühele vestlust teen. Pluss saad koguaeg 5-10 minutit pausi umbes 45 minuti tagant. Vahepeal suitsunurgas unustatakse end ära ja siis pead alluvatele meelde tuletama, et tööd tuleb ka teha.*“ Samuti suureneb tubakatoodete tarvitamine pidudel või väljas käies ning sellega seondult ka alkoholiga samaaegselt tarvitamine (kood 6): „*Alkohol paneb tunduvalt rohkem suitsetama. Kuskil peol olles, keegi ütleb, et läheb suitsule siis lähed ja 15min pärast jälle keegi läheb ja lähed taas uuesti.*“ Suitsetamist süvendab ka stress või ärevus (kood 5): „*Kui on halvem päev, siis see tekitab rohkem stressi ning vajadus sigareti järele haarata on suurem kui tavaliselt.*“ Sellega seondult mainiti, et stressi olukorras suitsetamine aitab korraks aega maha võtta ning üksi suitsetamine on aeg iseendale. Kahel

korral mainiti intervjuude käigus, et suitsetamine on kujunenud tegevusharjumuseks (kood 4). Tegevusharjumuse all mõeldi olukorda, kus samalaadi situatsioonides paned automaatselt sigareti ette: „Näiteks bussi oodates, kui oled harjunud suitsu tegema, siis lihasmälu kutsub seda tegevust igal korral uuesti ja uuesti tegema, sest vastasel juhul oleks imelik.“ Vaid kahel korral tunnistasid intervjuueeritavad, et tarvitavad tubakatooteid nikotiinisõltuvusest (kood 7).

Teine kategooria moodustati selgitamaks välja, milliseid tubakatooteid intervjuueeritavad hetkel tarvitavad. Kokku kodeeriti seitse erinevat tubakatoodet (vt tabel 4). Nii mõnigi vastaja tõi välja, et tarvitab mitut erinevat tubakatoodet. Näiteks tavasigaretide (kood 1) kõrval tarvitatakse veel ka huuletubakat (kood 3) siseruumides või muudes kohtades (nt lennukis), kus sigaretti tõmmata ei saa. Populaarne on tubakatoodete tarvitajate seas veel ka vesipiip (kood 5), kuivõrd on tegu tootega, mida igapäevaselt ei tarvitata, vaid tarvitatakse üldjuhul seltskonnaga väljas käies ning tegu on samuti tubakatootega, mida tarvitatakse lisaks põhitootele. E-sigaretide osas mainiti nii ühekordseid (kood 1) kui ka tavalisi akuga e-sigarette (kood 6).

Tabel 4. Hetkel tarvitatavad tubakatooted (autori koostatud)

<p>Kategooria 2 Hetkel tarvitatavad tubakatooted</p>	<p>Kood 1. Tavasigaretid Kood 2. Ühekordne e-sigaret Kood 3. Huuletubakas Kood 4. Rullitav tubakas Kood 5. Vesipiip Kood 6. E-sigaret (akuga) Kood 7. Iqos tubakakuumutussüsteem</p>
---	--

Järgnev **kolmas kategooria** moodustati kirjeldamiseks põhjuseid, mille alusel tarvitajad teevad valikuid erinevate tubakatoodete vahel ning kas on tarvitatud ja proovitud varasemalt ka teisi tubakatooteid. Kokku kodeeriti üheksa koodi (vt tabel 5). Tulemustest selgub, et enamik tubakatoodete tarvitajad on proovinud varasemalt ka teisi tubakatooteid ning osati välja tuua nende jaoks olulised argumendid võrdluses teiste toodetega.

Tabel 5. Hetkel tarvitavad tubakatooted (autori koostatud)

<p>Kategooria 3</p> <p>Mille alusel valitakse tubakatooteid</p>	<p>Kood 1. Kangus</p> <p>Kood 2. Maitse</p> <p>Kood 3. Filter</p> <p>Kood 4. Kvaliteet</p> <p>Kood 5. Hind</p> <p>Kood 6. Pakend</p> <p>Kood 7. Analoogne tavasigaretile</p> <p>Kood 8. Tervislikkus</p> <p>Kood 9. Tarvitamise viis</p>
--	--

Seejärel moodustati kategooriate kaks ja kolm alusel intervjuude käigus selgunud valikuid põhjendavad tubakatoote pool- ja vastuargumendid (vt lisa 4). Iga erineva toote kohta osati tuua välja nii positiivseid kui ka negatiivseid külgi. Näiteks on ühekordsetel e-sigaretidel eelis tava e-sigareti ees sellepolest, et need on mugavad ning ei pea laadima ega varustama vedelikuga. Samas tuleb tava e-sigareti kasutamine kokkuvõtvalt tunduvalt odavam. Alternatiivide kohta mainiti mitmel korral, et kuna neid on mugav kasutada, siis tekib oht, et võidakse nikotiini üle tarvitada. Tubakakuumutussüsteemi plussiks tavasigareti ees on see, et see on tunduvalt ohutum, kuid samas on vaja seadet pidevalt laadida ning puhastada.

Kõige rohkem mainiti, et tubakatoote valikul on määravaks saanud toote tarvitamise viis (kood 9) ehk kus ja kuidas toodet tarvitada saab. Mitmeid huuletubaka ja e-sigareti kasutajat mainisid, et tarvitasid varasemalt tavasigarette, kuid uute alternatiividega on muutunud tubakatoote tarvitamine mugavamaks ja neid saab kasutada igal ajal ja teatud juhtudel ka siseruumides: „*Teen mokatubakat, sest see on mugav, töölihtsalt paned alla, igal pool saad teha.*“ Samas mainiti ka seda, et uute alternatiividega võib tulenevalt nende tarvitamise mugava viisiga kaasneda hoopiski vastupidine efekt ehk liigtarbimine: „*E-sigareti on võimalik tõmmata ka siseruumis, mis minu puhul tõi kaasa liigtarbimise.*“ Nikotiini liigne tarvitamine aga võib süvendada sõltuvust: „*Olen proovinud ka alternatiivseid tubakatooteid, kuid need ei sobi mulle. Tekib liigne nikotiini tarbimine ja see süvendab sõltuvust.*“

Mitme varasemalt tavasigarette tarvitaja põhjendus alternatiivsele tootele üleminekul oli tervislikkuse aspekt (kood 8): „*Kui tavalist suitsu tegin siis tundsin konkreetselt, et kuidas tervis on kehvem, kuid nüüd kuumutatava tubakatootega pole seda muret enam ja polegi nagu põhjust, et maha jätta, sest see ei mõjuta tervist. Köha ei ole ja jaksu on ka normaalselt, ei aja võhmale.*“ Samuti on kuumutatav tubakatoode kui ka e-sigaret kõige analoogsemad (kood 7) tubakatooted tavasigaretile, sest kasutamisel imiteeritakse suitsetamist: „*Praegu tarvitan e-sigarette, sest see ei haise ja pole küll tervislik, aga parem kui tavaline sigaret.*“

Mis puudutab ühe või teise intervjuudes nimetatud tubakatoote margi või brändi põhist eristamist, siis eelkõige mainiti, et margi valikul arvestatakse tubakatoote kangust (kood 1): „*Juba ca 10 aastat ainult l&m super lights, sest see on kõige lahjem suits. Kõik teised on liiga kibedad ja vastikud. See on kõige lahjem ja sobib ja maitseb mulle.*“ Kanguse kõrvvalt sarnane valikuid määrav tegur tubakatoodete puhul on tarvitamisega kaasnev maitse (kood 2): „*Olen proovinud ka teisi sigareti marke, kuid jäänud kindlaks ühele – Winston XS peenike, sest see lahjem kui paksud ja ei jäta suhu halba maitset.*“ Vastajate osas leidis nii neid, kes eelistasid tavasigarette nende neutraalse tubakamaitse tõttu, sest magusad maitset häirivad või lausa tekitavad iiveldust. Kuid vastupidiselt oli ka neid vastajaid, kes eelistavad klassikalisi e-sigarette, sest vedeliku ostmisel saab valida nii maitse kui ka tugevuse vahel (sh ilma nikotiinita).

Mentooli maitse osas tavasigarettes leidis nii pooldajaid kui ka neid, keda mentool pigem häiris. Näiteks üks vastaja rääkis, kuidas tema ainult mentooliga (maitseklikk sigareti sees) sigarette tõmbas ning kui klikid sigarettides keelati, lõpetas tema ka suitsetamise, sest maitsestamata tavasigaret ei tundunud ahvatlev: „*Varasemalt kui klikid ära kadusid, siis mitu kuud ei teinud, sest lihtsalt ei meeldinud mingi maitse ja otseselt polnud nikotiinisõltuvust.*“ Mentooli maitse osas räägite veel ka järgnevat: „*Mulle pole kunagi mentool meeldinud ehk klikkidega kadumine sigarettides pole mind kuidagi mõjutanud aga sõbranna tõmbas klikiga musta Winstonit, siis läks vahelehtedele ja nüüd tõmbab täiesti tavalist musta Winstonit ehk jäi margile kindlaks ja harjus lihtsalt ära, et klikki enam ei olnud. Samas vahelehtedega on see miinus, et kui liiga kaua hoiad siis see läheb kangeks ja kui liiga vähe siis ei anna midagi tunda.*“ Sellega seonduvalt rääkis üks intervjuueeritav järgmist: „*Varasemalt olid pakkide peal kirjad kanguse kui ka maitse*

kohta. See oli kindlasti hea, sest siis said vastavalt oma eelistustele välja valida suitsu aga nüüd saad teada ainult proovimise kaudu.“

Maitsestama vedelikke müüakse nii nikotiiniga kui ka ilma ning nikotiinita vedelikele saab vastavalt soovile juurde segada nikotiini ka eraldi. Selline muudatus aga on ajendanud tubakatoode edasimüüjad mõtlema välja erinevaid skeeme ja viise, kuidas siiski jätkata maitsetega vedelike müüki. Üks intervjueeritav teadis rääkida, kuidas turul müüakse maitsestatud e-vedelikke tundub ka kui „seebivedelik“. Oma olemuselt on tegu maitsestatud glütseriiniga ning üsna sarnane e-sigarettides kasutatava baasvedelikuga. Erinevus seisneb aga selles, et kuna seda ei müüda ametlikult e-sigarettides kasutatava vedelikuna, sh kasutatakse ka teiste asjade tootmiseks väljaspool tubakatooteid, ei kuulu vedelik ka maksustamisele.

Ka hinna (kood 5) ja kvaliteedi (kood 4) suhe mängib tubakatoote brändi valikul olulist rolli. Tavasigarettide puhul on valik erinevate brändide vahel kõige suurem – kõigepealt saab valida endale sobiva hinnaklassi ning seejärel on valikut ka maitse, tubaka, kanguse ja kvaliteedi poolest. *„Olen nõus maksma pigem rohkem ja ostma kallima hinnaga, et saada kvaliteetsem toode. Hiljuti hakkasin proovima ka kallimaid tubakaid, et maitseid võrrelda.“*

Neljanda kategooria all selgitati välja, et kui palju märkavad tubakatoode tarvitajad hinnatõusu ning mil määral see nende harjumusi mõjutab. Kõigepealt uuriti intervjueeritavatelt, et kas nad on märganud viimase kahe aasta jooksul, et tubakatoode hinnad oleksid tõusnud. Kui intervjueeritav vastas, et ta on seda märganud, siis järgnevalt uuriti, kas hinnatõus on nende tarbimiskäitumist kuidagi ka mõjutanud. Kokku kodeeriti viis koodi (vt tabel 6).

Tabel 6. Tubakatoode hinna kallinemise mõju tarvitajate harjumustele (autori koostatud)

Kategooria 4	Kood 1. Hinnatõus mõjutab
Tubakatoode hinna kallinemise mõju	Kood 2. Hinnatõus ei mõjuta
tarvitajate harjumustele	Kood 3. Pole märganud hinnatõusu
	Kood 4. Ootamatud muud kulutused
	Kood 5. Aktsiisipoliitika

8 vastanut kinnitasid, et on hinnatõusu märganud ning 4 vastanut vastasid, et pole hinnatõusu märganud. Vastajatelt, kes olid märganud hinnatõusu, küsiti seejärel täpsustav küsimus, et kas nad on tulenevalt sellest kuidagi oma tarbimisharjumusi muutnud ning vastustest selgus, et vaid 2 intervjueeritavat tunnistas, et on tulenevalt sellest muutnud oma viimase aja tarbimisharjumusi ning vahetanud varasemalt tarvitatud sigaretimargi odavamaks vastu.

Kõige rohkem tõid intervjueeritavad välja, et kuigi nad on hinnatõusu märganud, siis see neid kuidagi ei mõjuta (kood 1). Need, kes mainisid, et hinnatõus mõjutab, siis vaid selles osas, et rohkem raha kulub tubakatoodele, kuid tarbimist seetõttu ei vähendataks. Üks vastajatest aga tunnistas, et tänu hinnatõusule on tema vahetanud hiljuti sigareti marki odavamaks peale, sest varasemalt tarvitatud mark muutus liiga kalliks.

Järgnevalt uuriti nendelt intervjueeritavatelt, kes eelnevalt vastasid, et tubakatoode hinnatõus neid ei mõjuta, et kui suur peaks ligikaudu olema see hinnatõus, et see nende tarbimisharjumusi mõjutama hakkaks. Vastustest koorus välja põhiliselt kaks seisukohta, et tarbimisharjumuste muutmisele hakatakse mõtlema, kuid hind kas kahekordistuks või kolmekordistuks (kood 2). Kuid siiski jäid vähemalt pooled vastanutest seisukohale, et kui hind tõuseks, siis pigem vähendaks tarvitamist või otsiks teisi lahendusi, kust ja kuidas tubakatooteid soetada: „*Kui hind kahe või kolmekordistuks, siis ilmselt paneks mõtlema küll. Samas loobuma küll ei paneks, vaid kui see peaks juhtuma, siis otsiks Telegramist kellegi, kes müüb odavamalt*“. Samas kui hind peaks tõusma väga ootamatult ja hinnatõus oleks tuntav, paneks see pigem loobuma: „*Ilmselt kui kahekordistuks, siis hakkaks mõtlema. Muidugi sõltub ka, et mis ajavahemikul hind muutub, kui homseks kahekordistub, siis muidugi tahaks pigem loobuda, sest see tõus on sellisel juhul märkimisväärne*“.

Seejärel uuriti intervjueeritavatelt, et palju nad on kursis aktsiisipoliitikaga (kood 5). Põhiliselt jäi vastustest kõlama seisukoht, et aktsiisipoliitikat ei jälgita ning muudatustest saadakse teada siis, kui hind kallineb või ilmub uus maksumärk. E-sigarettide tarvitajad tõid välja, et neid häirib Eesti ebamõistlik aktsiisipoliitika e-vedelike puhul: „*Mind häirib aktsiisipoliitika valmis e-vedelike puhul. Nimelt mujal Euroopas maksustatakse e-*

vedelikus ainult nikotiin, Eestis aga terve vedelik ehk siis nikotiin, maitsestajad ja baasvedelik. See ei tundu minule mõistlik.“ Järgnevalt uuriti vastanutelt, et kui palju nende arvates on võimalik tubakatoodete tarvitamist aktsiisipoliitikaga reguleerida: „Arvan, et mingil määral kindlasti on võimalik tarbimist mõjutada, aga seda rohkem minusuguste tarbijatega, kes teevad rohkem igavusest ja lõbu pärast, mitte sõltuvusest“. Lisaks mainiti, et võibolla oleks mõistlikum reguleerida tarvitamist hoopis maitsetega: „Hinnatõusuga oleks võimalik reguleerida küll, aga ilmselt mitte nii palju, kui palju on võimalik reguleerida maitsetega, sest nii paljud inimesed suitsetavad sellepärast, et on mingi maitsestatud tubakas.“

Järgnevalt uuriti **viienda kategooria** raames intervjuueeritavatel, et palju nad ligikaudu ühes kuus panevad raha tubakatoodete alla. Kuna väga täpset summat igas kalendrikuus oli intervjuueeritavatel raske välja tuua, siis tulenevalt intervjuueeritavate ligikaudsetest vastustest kodeeriti summad 30 euro kaupa. Kokku kodeeriti kuus koodi (vt tabel 7). Kõige enam toodi välja, et ligikaudu kulutatakse ühes kuus tubakatoodetele 30-60 eurot (kood 2), sellise hinnavaheemiku tõid välja neli vastanut. Kaks vastanut saavad kuus hakkama kuni 30 eurot (kood 1) ning ühel vastanul kulub kuus üle 150 euro (kood 5).

Tabel 7. Ligikaudsed kulutused tubakatoodetele kuus (autori koostatud)

Kategooria 5	Kood 1. 10-30 eurot
Ligikaudsed kulutused tubakatoodetele kuus	Kood 2. 30-60 eurot
	Kood 3. 60-90 eurot
	Kood 4. 90-120 eurot
	Kood 5. 120-150 eurot
	Kood 6. 150+ eurot

Kuues kategooria puudutas teemat loobumine. Vastajatelt uuriti, kas nad on mõelnud tubakatoodetest loobumisele ning kas nad on seda varasemalt teinud. Kokku kodeeriti neli koodi (vt tabel 8).

Tabel 8. Tubakatoodetest loobumine (autori koostatud)

Kategooria 6	Kood 1. Varasemalt loobunud
Tubakatoodetest loobumine	Kood 2. Motivatsiooni puudus
	Kood 3. Pole õnnestunud
	Kood 4. Hinnatõus

8 vastajat väitsid, et on varem suitsetamisest loobunud (kood 1), kuid mingi aja möödudes taas uuesti tubakatooteid tarvitama hakanud. Osad vastanutest loobusid, sest tavasigaretid mõjusid tervisele ning uuesti alustades liiguti teadlikumalt tervislikumale alternatiivile: „Mitu korda loobunud. Olen ka maha jätnud ja üritanud leida alternatiivseid lahendusi tavasigaretile. Kui alternatiivsed lahendused tulid, siis ongi teine viis, et saada nikotiini.“

Kuuel korral mainiti, et kui oleks soov või vajadus loobuda, siis poleks probleemi, kuid hetkel puudub vajadus (kood 2). Näiteks mainiti, et puudub motivatsioon või ei nähta vajadust ega põhjust, mis sunniks loobuma: „Otseselt mõtet ei näe, sest see väga ei häiri, sest teen sporti ja hoian enda tervist ja keha korras, et tunneksin end ise hästi. Kui tunnen, et hakkab rohkem suitsu tegema, siis näen seda ja hakkab teadlikult mõtlema. Hetkel tunnen, et hoian kontrolli all. Kui ma väga tunnen, et peaks või tahaksin, siis loobuksin kindlasti, aga praegu ei näe suurt mõtet.“

Üks vastanutest tõi välja, et tal poleks probleemi loobuda, sest see ei ole sõltuvus, vaid hea harjumus – varasemalt on kolmel korral loobunud rasedaks jäädes ning lühemad suitsuvabad perioodid on olnud operatsiooni eelselt ja järgselt. Rasestumist peetakse piisavalt suureks ajendiks ja motivaatoriks, miks peaks suitsetamisest loobuma. Samas leidis ka üks vastaja, kel ei õnnestunud loobuda (kood 3) ka rasedana, kuid see-eest üritas teadlikult vähendada sigarettide kogust. Lisaks selgus tulemustest, et motivatsioon tubakatoodetest loobumisel üritatakse seondada mõne eelseisva olulise sündmusega elus.

Järgmine intervjuu analüüsi käigus tekkinud **seitsmes kategooria** on tubakatoodete mõju tervisele. Intervjueeritavatel paluti hinnata nende tervislikku seisundit ning võimalusel võrrelda tervisega toimunud muutusi tubakatoodete tarvitamise eelse perioodiga. Kokku kodeeriti kolm koodi (vt tabel 9).

Tabel 9. Tubakatoodete mõjud tervisele (autori koostatud)

<p>Kategooria 7 Tubakatoodete mõjud tervisele</p>	<p>Kood 1. Hingamisraskused Kood 2. Füüsiline võimekus Kood 3. Suutervis</p>
--	--

Antud küsimuse suures olid vastajad pigem napsõnalised ning kaks vastajat väitsid, et ei oska olukorda kommenteerida, kuna tubakatooteid on tarvitatud väga pikalt, siis on raske võrrelda tervist ajaga, mil tubakatooteid ei tarvitatud. Samuti leidsid pikaajalised tarvitajad, et terviseprobleemid on seotud pigem ealiste iseärasustega kui et tubakatoote tarvitamisega. Samas lisaküsimuste käigus siiski ilmnisid konkreetsed seosed terviseprobleemide ja tubakatoote vahel. Eelkõige mainiti intervjuude käigus, kuidas tavasigarettidega on kaasnenud hingamisraskused (kood 1). Intervjueeritavad kirjeldasid seda olukorrana, mil miski justkui takistab hingamist. Selline tunne saabub peale väikest füüsilist pingutust või viibimisel umbsetes siseruumides. Tavaliselt kulmineerub ebamugavustunne kõhahooaga või klombiga kurgus, st nimetasid intervjueeritavad seda ka suitsetaja kõhaks. Lisaks toodi välja, kuidas suitsuvaba huuletubakaga on kahjustada saanud igemed ja hambad (kood 3).

„Huuletubakat tarvitades kui käisin hambaarsti juures, siis sealt kohe öeldi, et on näha, et igemed on kahjustatud ja on arusaadav, et tarvitan huuletubakat. Arst ütles, et kui jätkan, hakkab tihedamini hambaarsti juures käima. Eestis müüdavad nikotiinipadjad muidu tervisele väga palju tunda ei andnud, aga Venemaalt ostetud nikotiinipadjad tõstsid kohe vererõhku, pea hakkas ringi käima, liikuda ei suutnud ja pidin istuma ja vett jooma. Tavasigarettidega tundsin, et halvenenud on üleüldine tervislik seisund. Kui kaitseväes olid sporditestid, siis sain aru, et juba peale pooleteist kilomeetri jooksmist hakkasin hingeldama ja ei olnud võhma jooksta.“

Kaheksas kategooria moodustati teemal „Tubakatoote soetamine välismaalt“. Kategooria raames uuriti intervjueeritavatelt, kuidas nad on soetanud tubakatooteid välismaalt ning millistel põhjustel nad seda teinud on. Kokku kodeeriti neli koodi (vt tabel 10).

Tabel 10. Tubakatoote soetamine välismaalt (autori koostatud)

<p>Kategooria 8 Tubakatoote soetamine välismaalt</p>	<p>Kood 1. Odavam Kood 2. Parem valik Kood 3. Piiratud valik Kood 4. Kvaliteet</p>
---	--

Kuus vastajat tõid välja, et on tubakatooteid soetanud välismaalt sealsete odavamate hindade (kood 1) tõttu. Otseselt sellepärast välismaal käidud pole, kuid kui on välismaal olles näha, et hind on tunduvalt odavam, siis on varuks ostetud. Teine põhjus, miks välismaalt on ostetud, on see, et kuna Euroopa Liidus on maitsetega sigaretid keelatud, siis mitmetes Euroopa Liidu välistes riikides müüakse erinevate maitsetega sigarette, mistõttu valik on suurem (kood 2). Kahel korral mainiti, et välismaale minnes on ise kohapeal midagi proovitud ja siis sõpradele kaasa toodud või kui keegi tuttav läheb välismaale ja seal müüakse midagi, mis huvitab, siis vaatamata hinnale on palutud kaasa tuua. Üks intervjuueritav tõi välja, et kui sigarette suitsetad, siis vahelduse mõttes on huvitav proovida midagi teistsugust. Vastajatel paluti täpsustada, millistest riikides on nad tubakatooteid kaasa ostnud: Ukraina (2 vastajat), Türgi (1 vastaja), Venemaa (2 vastajat) ja Läti (3 vastajat). Lisaks on ostetud huuletubakat Rootsist ja Rootsi laevalt (3 vastajat), kuid seda peamiselt enne tubakavaba huuletubaka jõudmist Eesti turule. Kolmas põhjus, miks välismaalt on kaasa ostetud, on sealse odavamad hinnad. Hinnad on eelkõige odavamad Euroopa Liidu välistest riikides: *„Kui muidugi hakkab silma, et välismaal on tunduvalt odavam, siis ikka olen plocki või kaks ostnud, aga suures pildis võib öelda, et Euroopa liidu siseselt on hinnad praeguseks üsna sarnased ja neid kohti, kus tunduvalt odavam oleks, pigem ei ole või on neid raske leida.“*

„Välismaale minnes kui on näha, et hind on ikka tunduvalt odavam siis ostan küll paar plocki varuks. Näiteks Rootsi laevalt olen ostnud või Türgis käies smuugeldasin umbes 3 plocki seljakotis. Samuti Ukrainas käies olen kaasa toonud sõpradele teiste maitsetega sigarette, mida Eestis ega teistes Euroopa riikides ei ole lubatud müüa. Hinnad on seal tunduvalt odavamad, näiteks pakk suitsu mis maksab Eestis ligikaudu 4 eurot, maksab Ukrainas ainult 1,5 eurot. Samas endale tegemiseks pole eriti ostnud, sest tihti nende sigarettide kvaliteet on tunduvalt halvem.“

Viimane ehk **ühexas kategooria** moodustati teemal „Tubakatoodete soetamine illegaalselt turult“. Intervjuueritavatelt uuriti, kas nad on soetanud tubakatooteid illegaalselt turult ning kui jah, siis kust ja millal. Kokku kodeeriti neli koodi (vt tabel 11). Intervjuu käigus toodi välja, et suhtluskanalites nagu *Telegram* ja *WhatsApp* on olemas suured grupivestlused sadade inimestega, kus toimuvad tubakatoodetega illegaalsed ostumüügi tehingud.

Tabel 11. Tubakatoodete soetamine illegaalselt turult (autori koostatud)

Kategooria 9	Kood 1. Ei ole
Tubakatoodete soetamine illegaalselt turult	Kood 2. Alaealisena
	Kood 3. Tuttavate kaudu
	Kood 4. Sotsiaalmeedia platvormid

Kolm vastanutest vastasid, et ei ole (kood 1) tubakatooteid kunagi illegaalselt turult soetanud ega plaani seda ka teha. Neli vastanutest vastasid, et alaealisena (kood 2) on ebaseaduslikult tubakatooteid soetatud. Üks vastanutest kirjeldas olukorda nii: „*Lasnamäe keldripoest sai kunagi ostetud alaealistena küll suitsu, see oli pood kus müüdi. Seal müüdi mingeid selliseid sigarette, mis põlesid roheline leegiga. Ei ostnud sellel põhjusel, et need oleks odavamad olnud vaid sellepärast, et mujalt ei saanud. Pood sai küll nädalas korra trahvi, kuid nad ikka müüsid. Seal müüdi nii maksumärgita kui ka vene maksumärgiga sigarette.*“ Üks vastanu rääkis, kuidas tellis *Iqos* tubakapulkasid võõrastelt inimestelt sotsiaalmeedia platvormidelt, ajal, mil Eestis neid seaduslikult veel ei müüdnud.

2.3. Tulemuste analüüs ja järeldused

Selles lõputöös otsiti vastust uurimisprobleemile, kuidas mõjutavad tubakatoodete hinna muutused tarbijate käitumist ja eelistusi. Sellest lähtuvalt oli lõputöö eesmärgiks selgitada välja tubakatoodete tarbijate eelistused ja harjumused ning nende seos tubakatoodete hinnaga. Kvalitatiivse uurimismeetodina viidi läbi poolstruktureeritud individuaalintervjuud tubakatoodete tarvitajatega. Intervjuude käigus saadi vastused kolmele püstitatud uurimisküsimusele. Antud alapeatükis analüüsitakse intervjuu käigus kogutud vastuseid ning tuuakse välja seosed käesoleva töö teooriaga ning tehakse uuringu tulemustest tulenevalt järeldusi ning ettepanekuid.

Lõputöö esimene uurimisküsimus oli: millised on tubakatoodete tarvitajate tarbimisharjumused? Uurimisküsimuse raames uuriti intervjuueeritavatelt, et miks ja kuidas jõuti tubakatoodeteni, kui palju tubakatooteid tarvitatakse, kui suured on kulutused ning kas on mõeldud ka loobumise peale. Tulemustest selgus, et tubakatooteid

proovitakse väga noorelt ja seda eelkõige tuttavate ja sõprade mõjutusel. Seaduse järgi on tubakatoodete omamine, müük ja tarvitamine alaealiste seas keelatud (Tubakaseadus, 2005, § 27, §28). Samas on näiteks e-sigaretid maitsevalikute kui ka värviliste ja huvi äratavate seadmete tõttu kergesti reklaamitavad just nimelt noortele, kuid tõmmates ligi ka mittedisainitud, kes tegelikult ei ole nikotiinist sõltuvuses (vt käesoleva töö lk 12-13). Sama selgus ka intervjuude käigus, et tegelikult väga vähesed intervjuueeritavad tunnistasid, et on nikotiinist sõltuvuses. Pigem põhjendati tubakatoodete tarvitamist niisama vaba aja veetmisena või harjumusena, mis tegelikult pole sõltuvus ning millest nad soovi korral loobuda saaksid.

Esimesele uurimisküsimusele vastuse saamiseks uuriti intervjuueeritavalt ka veel, kas nad on mõelnud tubakatoodetest loobumisele. Selgus, et nii mõnigi tavasigarettidelt alternatiivsete toodetele üle läinud tarvitaja leiab, et need on tervisele ohutumad ning otseselt ei nähta põhjust, miks peaks loobuma. Tavasigarettidelt suitsuvabadele toodetele üle läinud tarvitajad tunnistasid, et kuigi ükski tubakatoode pole lõpuni tervisele ohutu, on mitmed tubakasuitsu vabad alternatiivid siiski ohutumad, kuna need ei sisalda tubaka põlemisel tekkivaid toksilisi kõrvalsaadusi. Vastupidiselt eelnevale seisukohale leidis ka neid, kelle arvates on lihtsam ja kokkuvõtlikult mõistlikum loobuda tubakatoodetest täielikult kui, et teha midagi alternatiivset, sest kui sõltuvus on nikotiinist, siis nii e-sigareti kui ka huuletubakaga suurendatakse tarbitava nikotiini sisaldust. Lisaks võib tavaliste e-sigarettidega kaasneda olukorrad, mil aku on tühi või vedelik otsas ja siis asenduseks tõmmatakse ikka tavasigarette.

Tulemustest võib järeldada, et tubakatoodetest loobumisele hakatakse mõtlema alles siis, kui selleks tekib otsene vajadus, näiteks märgatakse otseseid mõjusid tervisele. Seda kinnitasid teooria osas uuringud (vt käesolev töö lk 13), et ennetavalt loobumisele väga ei mõelda, sest tarvitaja jaoks on rohkem plusse kui miinuseid – kardetakse tubakatoodetest loobumisel ebameeldivaid võõrutusnähte nagu näiteks närvilisus, unisus, ärrituvus, köha ja peavalu. Loobumine vajab sügavat sisemist motivatsiooni, mille jaoks naisterahvastel on näiteks rasestumine. Teooria osa kinnitab sama Murat ja Mustafa (2017) tehtud uuring (vt käesolev töö lk 15), et suuremat edukat loobumise määra võib seostada nendega, kes tegid seda ajendatult mõeldes oma lastele või lapselastele.

Lõputöö teine uurimisküsimus oli: kuidas on tubakatoodete hinnatõusud mõjutanud tubakatoodete tarvitajate eelistusi ja käitumist? Mitme intervjuueeritava seisukoht oli, et hinnatõusud neid ei mõjuta ning nii kaua, kui suudetakse maksta, siis ollakse ka tarvitaja. Samas võib hinnatõusu mõju olla erinev erinevate sotsiaalmajanduslike gruppide vahel. Seda kinnitab ka teooria osas käsitletud uuring (vt käesolev töö lk 20), mille järgi mõjutab hinnatõus eelkõige mittesõltlasi ning nooremaealisi tubakatarvitajaid. Antud töö miinuseks on see, et intervjuueeritavaid ei eristatud sotsiaalmajanduslike tegurite põhjal.

Mis puudutab e-vedelike aktsiisipoliitikat, siis nagu tulemustest ka selgus, leiavad e-sigarettide tarvitajad, et Eestis kohandatav poliitika on ebamõistlik. Kuigi hetkel (perioodil 01.04.2021-31.12.2022) on tubakavedelikelt aktsiisikogumine ajutiselt peatatud, kehtib tavakorras Eestis tubakavedelikele väga kõrge aktsiisimäär. Aktsiisikogumise peatamisega antakse Eesti ettevõtjatele võimalus vähendada tubakavedelike hinda ning seeläbi suunata tarbijaid eelistama tooteid kontrollitud Eesti müügikohast (Eelnõude infosüsteem, 2020). Intervjuueeritavad tõid aga välja, et Eesti võiks rakendada e-vedelike puhul sarnast aktsiisipoliitikat, nagu teevad seda enamused Euroopa riigid ehk maksustada ainult nikotiin ning maksuvabalt müüa baasvedelikku ja maitseid.

Lõputöö kolmas uurimisküsimus oli: mille alusel teevad tarbijad valikuid erinevate tubakatoodete vahel? Tulemustest selgus, et üldjuhul on tubakatarvitajad väga lojaalsed kindlatele toodete ning osatakse ka väga põhjalikult põhjendada enda valikuid. Mitme intervjuu käigus selgus, et nii mõnigi tarvitaja ei saa enda toote puudumisel tarvitada teist tubakatoodet, mistõttu teadlikult varutakse enda toodet igasugusteks olukordadeks (näiteks reisile minnes). Tubakatoodete valikul on määrav sõltuvusaste (vt käesolev töö lk 14-15) ning samale tulemusele jõuti ka antud töö uuringuga. Need, kes tarvitavad tubakat rohkem seltskonnas või ajaviitena on oma valikutes leebemad kui need, kes tarvitavad tubakatooteid nikotiinisõltuvusest.

Tulemustest selgus, et paljuski minnakse tavasigaretidelt üle alternatiividele sooviga loobuda ohtlikust sigaretsuitsust, kuid tähelepanuta jäetakse asjaolu, et näiteks ühekordne e-sigaret sisaldab tunduvalt rohkem nikotiini kui tavasigaret. Intervjuude käigus toodi välja, et kuigi e-sigaretides nähakse ohutumalt alternatiivi, siis nikotiinisoola olemasolu tõttu võidakse teadmatusel nikotiini üle tarvitada. Sama kinnitab ka teooria osa (vt käesolev töö lk 10), et kuna nikotiinisool on oma olemuselt pehme ja ei tee kurku

karedaks, ei taju algajad tarvitajad nikotiini suurt kogust. Selliselt tarbitakse nikotiini üle, sest nikotiinisoola mõju avaldub alles hiljem, muutes suu kuivaks ja tekitades peeringlust.

Uuringu tulemuste alusel võib välja tuua, et maitse osas leidub nii pooldajaid kui ka neid, keda maitset pigem häirivad. Enam Eesti poodides valmis maitsesegusid ja vedelikke ei müüda (vt käesolev töö lk 17). Maitsestatud vedelikke müüakse nii nikotiiniga kui ka ilma ning nikotiinita vedelikele saab vastavalt soovile juurde segada nikotiini ka eraldi. Selline muudatus aga on ajendanud tubakatoote edasimüüjad mõtlema välja erinevaid skeeme ja viise, kuidas siiski jätkata maitsetega vedelike müüki. Üks intervjueritav teadis rääkida, kuidas turul müüakse maitsestatud e-vedelikke tuntud ka kui „seebivedelik“. Oma olemuselt on tegu maitsestatud glütseriiniga ning üsna sarnane e-sigarettides kasutatava baasvedelikuga. Erinevus seisneb aga selles, et kuna seda ei müüda ametlikult e-sigarettides kasutatava vedelikuna, sh kasutatakse ka teiste asjade tootmiseks väljaspool tubakatooteid, ei kuulu vedelik ka maksustamisele.

Intervjueritavad tõid välja, et ühekordsete e-sigarettide puhul ei ole suuri kulutusi e-sigareti seadmele ning ei pea ostma lisaks baasvedelikku, maitsevedelikku ja nikotiini ja neid omavahel segama vaid saab valmis toote ühe ostuga. Tavaliste e-sigarettide kasutamine on aga pikemas perspektiivis odavam, sest kõige suurem on algne investeering seadmesse, jooksvad kulud aga väikesed. Pärast maitsetega vedelike keelustamist muutusid ühekordsed e-sigaretid populaarseks. Ühekordsetel sigarettidel pole vahetatavaid osi, nuppe, laetavaid akusid ega navigeeritavaid menüüsid. Peale seadme pakendist välja võtmist on võimalik seda kohe kasutada, aku aktiveeritakse esimese tõmbega ning seadet saab kasutada kuniks vedelikku jätkub.

Lõputöö üks uurimisülesanne nägi ette ka ettepanekuid tubakatoote tarvitamise vähendamiseks. Kokkuvõtvalt on antud lõputööl kolm ettepanekut tubakatoote tarvitamise vähendamiseks:

1. tooteinfo lisamine pakendile;
2. alternatiivsete tubakatoote madalam maksustamine;
3. teavitustöö suunatuna mittesõltlastele.

Töö põhifookus oli küll suunatud hinnamõjude uurimisele, kuid nagu tulemustest selgus, ei ole hind kõige olulisem mõjutamise vahend. Seega tehakse ettepanekuid, mida võiks rakendada eraldiseisvalt või koos hinnapoliitikatega. Esimene ettepanek oleks see, et tootjad lisaksid tubakatoodete tooteinfo. Hetkel on tubakatoodete pakenditel tooteinfo puudu, kuid see võiks tõsta tarvitajate teadlikust – k.a nende seas, kes soovivad tubakatoodetest loobuda ning tarvitades mõnda alternatiivi nagu e-sigaret või nikotiinipadjad. Vastupidiselt on paljud alternatiivid tegelikult suurema nikotiinisisaldusega kui tavasigaretid, kuid puuduva info tõttu ei pruugi tarvitajad seda teada. Teiseks aitaks tubakatoodete tarvitamise vähendamisele kaasa ka parem teavitustöö nende ohtlikkusest ja see võiks suunatud olla põhiliselt mittedötlastele. Lisaks, nagu selgus ka intervjuude tulemustest, leiavad paljud alternatiivsete tubakatoodete tarvitajad, et alternatiive maksustatakse ebaproportsionaalselt kõrgelt. Võrreldes naaberriikidega on Eestis tubakavedelik ja huuletubakas maksustatud väga kõrgelt ning see toob kaasa piiriülesekaubanduse kui ka suunab tarvitajad soetama tubakatooteid illegaalselt turult. Seega oleks viimane ehk kolmas ettepanek suunatud aktsiisipoliitika muutmisele – väiksem aktsiis alternatiividele.

KOKKUVÕTE

Maailma terviseorganisatsiooni andmeil põhjustab tubaka tarvitamine igal aastal umbes 8 miljonit enneaegset surma. Need surmajuhtumid on nikotiinisõltuvuse tagajärg, mis sunnib inimesi vaatamata teadaolevatele kahjulikele tagajärgedele tervisele tubakat tarvitama. Valdav osa surmajuhtumitest on tingitud suitsetamisest, kuid koondstatistikasse on arvestatud ka muud tubakatarbimise vormid. Nendest surmajuhtumitest umbes 1,2 miljonit on mittersuitsetajad, kes surevad passiivse suitsetamise tagajärjel. Seistes silmitsi selle ülemaailmase tubakaepideemiaga on riiklikud ja rahvusvahelised organid koostanud tubaka tarbimise piiramise konventsioone ja direktiive. Näiteks nõuavad Euroopa Liidu tubaka tarbimise piiramise direktiivid liikmesriikidel keelata tubaka reklaam, müügiedendus ja sponsorlus. Lisaks reguleeritakse tubaka tarvitamist riikide poolt ka hinna- ja aktsiisipoliitikate kaudu.

Lõputöö uurimisprobleemiks oli: kuidas mõjutab tubakatoodete hind tarbijate käitumist ja eelistusi? Uurimisprobleemi lahendamiseks seati eesmärk välja selgitada tubakatoodete tarbijate eelistused ja harjumused ning nende seos tubakatoodete hinnaga. Lõputöö eesmärgi saavutamiseks püstitati neli uurimisülesannet. Lõputöö eesmärgi saavutamiseks ja püstitatud ülesannete täitmiseks viidi läbi kvalitatiivne uuring. Andmete kogumise meetodiks olid intervjuud tubakatoodete tarbijatega. Kokku intervjueriti 12 tubakatoodete tarvitajat. Andmeanalüüsi meetodina kasutati kvalitatiivset sisuanalüüsi.

Antud lõputöö esimene uurimisülesanne oli anda ülevaade tubakatoodetest ja nende mõjust tervisele ning analüüsida tubakatoodete tarbijate eelistusi ja hinnatundlikkust teoreetiliste allikate ja varasemate uuringute tulemuste põhjal. Tubakatooted jagatakse suitsetatavateks ja suitsuvabadeks tubakatoodeteks. Lisaks kasutatakse mõisteid „uudne tubakatoode“ või „alternatiivne tubakatoode“. Tubakatoodetest olev sõltuvust tekitav aine on nikotiin, mis mõjutab inimese kõiki elundeid, kuid eelkõige kesknärvisüsteemi. Tubakatooteid tarvitatakse eelkõige sõltuvusest nikotiini vastu, kuid teatud juhtudel, eriti noorte seas, tarvitatakse tubakatooteid ka sotsiaalsest survest tingituna.

Teine uurimisülesanne oli analüüsida intervjuu tulemuste põhjal seoseid hinna ja tarbijate käitumise vahel. Tulemustest selgus, et hind väga ei mõjuta tubakatoodete tarvitajaid ning nii kaua kui suudetakse maksta, nii kaua ka tarvitatakse. Seega võib järeldada, et

tarbimine ei vähene hinna tõusu tagajärjel, küll aga on oht, et hakatakse otsima alternatiivseid lahendusi tubakatoode soetamiseks, näiteks illegaalselt turult. Sama kehtib ka aktsiisi puhul, millel on tarbimist piirav ja turgu reguleeriv iseloom.

Kolmas uurimisülesanne oli sünteesida teoreetilisi lähtekohti ja uuringu tulemusi ning teha ettepanekuid tubakatoode tarbimise vähendamiseks. Nii teooria kui ka intervjuu tulemused näitavad, et nikotiinisõltuvust on raske väliste teguritega mõjutada, kuna peamine motivatsioon ja ajend loobumiseks, peab tulema inimesest endast. Tubakatoode tarbimist saab vähendada mittedisainitud ja mittedisainitud seas piirates tubakatoode reklaami, maitseid ja karmistada kohti, kus tubakatoodeid tarvitada tohib. Nendest peaaegu kõiki on juba rakendatud, kuid e-sigarettide maitsete valik on jäädavalt väga lai ning kergest reklaamitav ka alaealistele. Ka intervjuueritavad olid seisukohal, et nende tarbimist ei mõjuta väga miski, kuid kui soov oleks tarbimist piirata, siis pigem suunatuna mittedisainitud läbi ennetuskampaaniate.

Vastates kokkuvõtvalt uurimisprobleemile, siis võib intervjuude tulemuste põhjal järeldada, et hind ei mõjuta oluliselt tubakatoode tarvitajaid ning intervjuudes osalenud intervjuueritavad on suhteliselt rahul enda harjumustega ega soovi neid lähitulevikus muuta. Toodi välja, et pole otseselt põhjust, miks peaks tubakatoode loobuma. Tarvitajaid, keda on häirinud tubakasuitsu halvad mõjud, on üle liikunud tervislikemale alternatiividele, kuid väga vähe on tehtud oma tarbimisotsuseid tulenevalt hinnamuutustest.

Antud uuringu piiranguks oli see, et uuriti väga väikest osa tubakatoode tarvitajatest ehk kõigest 12 inimest. Kõik töös tehtud järeldused on tehtud nende intervjuude põhjal, kuid suuremad ja üldisemaid järeldusi, mis iseloomustaks tubakatoode tarvitajate käitumist ja hinnatundlikust, ei saa antud uuringu põhjal hinnata. Sarnase fookusega uuringut võiks korrata ning kasutada uurimismeetodina näiteks ankeetintervjuud ning uurida suuremat gruppi inimesi, kes tarvitavad tubakatoodeid. Lisaks võib antud töö miinusena tuua välja selle, et hinnamõju saaks paremini hinnata siis kui eristada intervjuueritavaid ka sotsiaalmajanduslike tegurite põhjal.

SUMMARY

The research problem of the dissertation was: how does the price of tobacco products affect consumer behavior and preferences? In order to achieve the goal of the dissertation, four research tasks were set. In order to achieve the goal of the dissertation and to fulfil the set tasks, a qualitative study was conducted. The method of data collection was interviews with consumers of tobacco products. A total of 12 tobacco users were interviewed. Qualitative content analysis was used as the data analysis method.

The first research task of this dissertation was to provide an overview of tobacco products and their perceived effects on health, and to analyse the preferences and price sensitivity of tobacco product consumers based on theoretical sources and the results of previous research. Tobacco products are divided into smokable and smokeless tobacco products. In addition, the terms "novel tobacco product" or "alternative tobacco product" are used. The addictive substance in tobacco products is nicotine, which affects all human organs, but especially the central nervous system. Tobacco products would be used primarily for nicotine addiction, but in some cases, especially among young people, they are also used due to social pressures.

Another research task was to analyse the relationship between price and consumer behaviour based on the results of the interview. The results show that consumers are not significantly affected by the price and that as long as they can pay, they will be consumed. Thus, it can be concluded that consumption will not decrease as a result of rising prices, but there is a risk that alternative solutions will be sought to purchase tobacco products, for example from the illegal market. The same applies to excise duties, which are restrictive of consumption and regulate the market.

The third task of the research was to synthesise the theoretical starting points and results of the research and to make proposals for reducing the consumption of tobacco products.

Both the theory and the results of the interview show that it is difficult to influence nicotine dependence with external factors, because the main motivation and motivation to give up must come from the person themselves. Consumption of tobacco products can be reduced among non-smokers and non-addicts by restricting tobacco advertising, tastes

and tightening the places where tobacco products can be used. Almost all of them have already been implemented, but the range of flavours of e-cigarettes is still very wide and easy to advertise to minors. Interviewees were also of the opinion that their consumption was not significantly affected, but if the desire was to restrict consumption, it would be directed at non-smokers through prevention campaigns.

Responding to the research question "How does the price of tobacco products affect consumer behavior and preferences?" It was pointed out that there is no direct reason to give up. Consumers who have been bothered by the ill effects of tobacco smoke have switched to healthier alternatives, but very few have made their consumption decisions due to price changes.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

Adamberg, A., 2018. Alternatiivsete tubakatoodete aktsiisi mõju tubakaturule. *Lõputöö*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seadus (2002) RT I, 23.03.2021, 2.

Altraja, A., 2016. Kuidas põhjustavad elektroonilised sigaretid molekulaarbioloogilisi muutusi kopsudes? *Eesti Arst*, 95 (6), lk 383-388.

Amato, M. S., Boyle, R., & Rock, B., 2015. Higher Price, Fewer Packs: Evaluating a Tobacco Tax Increase With Cigarette Sales Data. *American Journal of Public Health*, 05 (3), pp. e5-e8.

Baker, T.B., Breslau, N., Covey, L. & Shiffman, S., 2012. DSM criteria for tobacco use disorder and tobacco withdrawal: a critique and proposed revisions for DSM-5. *Addiction*, 107, pp. 263-275.

Bold, K. W., Butler, E. R., Camenga, D. R., Cavallo, D. A., Kong, G., Krishnan-Sarin, S., Morean, M. E., O'Malley, S. S. & Simon, P., 2018. Preferring more e-cigarette flavors is associated with e-cigarette use frequency among adolescents but not adults. *PLoS ONE*, 13 (1), pp. 1-10.

Callison, K. & Kaestner, R., 2014. Do higher tobacco taxes reduce adult smoking? New evidence of the effect of recent cigarette tax increases on adult smoking. *Economic Inquiry*, 52 (1), pp. 155-172.

Carim-Todd, L., Mitchell, S.-H. & Oken, B.-S., 2016. Impulsivity and Stress Response in Nondependent Smokers (Tobacco Chippers) in Comparison to Heavy Smokers and Nonsmokers. *Nicotine & Tobacco Research*, 18 (5), pp. 547-556.

Carlos, G., Ballen, Y., Casas, M., Camacho, K., Guerra, P. & Vila, J., 2015. Influence of motivation to quit smoking on the startle reflex: differences between smokers in different stages of change. *Motivation & Emotion*, 39 (2), pp. 293-298.

Cheng, T., 2014. Chemical evaluation of electronic cigarettes. *Tobacco Control*, 23 (S2), pp. ii11-ii17.

Claire, S., Gouda, H., Schotte, K., Fayokun, R., Fu, D., Varghese, C. & Prasad, V.-M., 2020. Lung health, tobacco, and related products: gaps, challenges, new threats, and suggested research. *American Journal of Physiology-Lung Cellular and Molecular Physiology*, 318 (5), pp. L1004-L1007.

Eelnõude infosüsteem, 2020. *Alkoholi-, tubaka-, kütuse ja elektriaktsiisi seaduse muutmise seaduse eelnõu (207 SE)*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://eelnoud.valitsus.ee/main#6hadI2MT> [Kasutatud 04. 01.2021].

Eum, Y.-H., Kim, H.-J., Bak, S., Lee, S.-H., Kim, J., Park, S.-H., Hwang, S.-E. & Oh, B., 2022. Factors related to the success of smoking cessation: A retrospective cohort study in Korea. *Tobacco Induced Diseases*, 20, pp. 1-10.

Etter, J.-F., Ussher, M. & Hughes, J.-R., 2013. A test of proposed new tobacco withdrawal symptoms. *Addiction*, 108 (1), pp. 50-59.

Fuertes, E., Marcon, A., Potts, L., Pesce, G., Lhachimi, S. K., Jani, V., Calciano, L., Adamson, A., Quint, J. K., Jarvis, D., Janson, C., Accordini, S. & Minelli, C., 2021. Health impact assessment to predict the impact of tobacco price increases on COPD burden in Italy, England and Sweden. *Scientific Reports*, 11 (1), pp. 1-10.

Gilbert, D.G. & Gilbert, B.O., 1995. Personality, psychopathology, and nicotine response as mediators of the genetics of smoking. *Behav Genet*, 25 (2), pp. 133-147.

Grant, B.F., Hasin, D.S., Chou, S.P., Stinson, F.S. & Dawson, D.A., 2004. Nicotine dependence and psychiatric disorders in the United States: results from the national epidemiologic survey on alcohol and related conditions. *Arch. Gen. Psychiatry*, 61, pp. 1107-1115.

Grünthal-Drell, M., 2013. Erinevad sõltuvused inimestel. *Koolitusmaterjal*. Tallinn: Tallinna Ülikool.

Hamad, S.-H., Johnson, N.-M., Tefft, M.-E., Brinkman, M.-C., Gordon, S.-M., Clark, P.-I. & Buehler, S.-S., 2017. Little Cigars vs 3R4F Cigarette: Physical Properties and HPHC Yields. *Tobacco Regulatory Science*, 3 (4), pp. 459-478.

Han, M. A., 2019. The price of tobacco and its effects on smoking behaviors in Korea: The 2015 Korea Community Health Survey. *Preventive Medicine*, 120, pp. 71-77.

Health & Social Care Information Centre, 2013. *Statistics on smoking: England*.

[Võrgumaterjal] Leitav:

<https://files.digital.nhs.uk/publicationimport/pub11xxx/pub11454/smok-eng-2013-rep.pdf> [Kasutatud 07.04.2022].

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P., 2007. *Uuri ja kirjuta*. Tallinn: Medicina.

Hsiu-Li, C., 2009. Consumer risk perception and addictive consumption behavior. *Social Behavior & Personality: An International Journal*, 37 (6), pp. 767-180.

Hughes, J.R., 2007. Effects of abstinence from tobacco: valid symptoms and time course. *Nicotine Tob*, 9, pp. 315-327.

Kalmus, V., Masso, A. & Linno, M., 2015. *Kvalitatiivne sisuanalüüs*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys> [Kasutatud 01.04.2022].

Koob, G.F. & Volkow, N.D., 2010. Neuropsychopharmacology. *Neurocircuitry of addiction*, 35, pp. 217-238.

Kostygina, G. & Ling, P.-M., 2016. Tobacco industry use of flavourings to promote smokeless tobacco products. *Tobacco Control*, 25 (2), pp. 40-49.

Kotz, D. & West, R., 2009. Explaining the social gradient in smoking cessation: it's not in the trying, but in the succeeding. *Tobacco Control*, 18 (1), pp. 43-6.

Lawler, T.-S., Stanfill, S.-B., Tran, H.-T., Lee, G.-E., Chen, P.-X., Kimbrell, J.-B., Lisko, J.-G., Fernandez, C., Caudill, S.-P., deCastro, B.-R. & Watson, C.-H., 2020. Chemical analysis of snus products from the United States and northern Europe. *PLoS ONE*, 15 (1), pp. 1-17.

Lepik, K., Harro-Loit, H., Kello, K., Linno, M., Selg, M. & Strömpl, J., 2014. *Intervjuu*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://samm.ut.ee/intervjuu> [Kasutatud 01.04.2022].

Lipand, A., 2005. Üleriigiline kampaania passiivse suitsetamise vähendamiseks. *Eesti arst*, 84 (11), lk 791-797.

Liu, F., 2018. Sin Taxes: Have Governments Gone Too Far In Their Efforts To Monetize Morality? *Boston College Law Review*, 59 (2), pp. 763-789.

Maciosek, M. V., LaFrance, A. B., St. Claire, A. W., Keller, P. A. & Schillo, B. A., 2020. The 20-year impact of tobacco price and tobacco control expenditure increases in Minnesota, 1998-2017. *PLoS ONE*, 15 (3), pp. 1-14.

Magno Iglesias, R., 2016. Increasing excise taxes in the presence of an illegal cigarette market: the 2011 Brazil tobacco tax reform. *Pan American Journal of Public Health*, 40 (4), pp. 243-249.

Maksu- ja Tolliamet, 2021. *Tubakatooted*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.emta.ee/ariklient/maksud-ja-tasumine/aktsiisid/tubakatooted#alternatiivsed-tubakatooted> [Kasutatud 20.12.2021].

Malm, M., 2016. Alkoholi- ja tubakaaktsiisi muutuste mõju alkoholi ja tubaka tarbimisele ning Eesti riigieelarvele. *Lõputöö*. Tallinn: Tallinna Tehnikaülikooli Tallinna Kolledž.

Nargis, N., Yong, H.-H., Driezen, P., Mbulo, L., Zhao, L., Fong, G. T., Thompson, M. E., Borland, R., Palipudi, K. M., Giovino, G. A., Thrasher, J. F. & Siahpush, M., 2019. Socioeconomic patterns of smoking cessation behavior in low and middle-income countries: Emerging evidence from the Global Adult Tobacco Surveys and International Tobacco Control Surveys. *PLoS ONE*, 14 (9), pp. 1-24.

Nicorex, 2019a. *Kuidas valida e-sigaretti ja e-vedelikku?* [Võrgumaterjal] Leitav: <https://e-sigaret.ee/kuidas-valida-e-sigaretti-ja-e-vedelikku> [Kasutatud 03. 01.2021].

Nicorex, 2019b. *Mida mõjutab e-vedeliku koostis?* [Võrgumaterjal] Leitav: <https://e-sigaret.ee/mida-mojutab-e-vedeliku-koostis> [Kasutatud 03. 01.2021].

Oldham, M.-J., Coggins, C.-R. & McKinney, J., 2013. A comprehensive evaluation of selected components and processes used in the manufacture of cigarettes: approach and overview. *Inhalation Toxicology*, 25 (2), pp. 1-5.

Pärna, K. & Kõks, S., 2014. Algamas on uuring „Epidemioloogiline ja geneetiline tõendus tervishoiutöötajate suitsetamiskäitumise ja nikotiinisõltuvuse kohta. *Eesti Arst*, 93 (7), lk 423.

Richardson, S., Langley, T., Szatkowski, L., Sims, M., Gilmore, A., McNeill, A. & Lewis, S., 2014. How does the emotive content of televised anti-smoking mass media campaigns influence monthly calls to the NHS stop smoking helpline in England? *Preventive Medicine*, 69, pp. 43-48.

Rämmer, A., 2014. *Valimid*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://samm.ut.ee/valimid> [Kasutatud 01.04.2022].

Sharp, B.M. & Chen, H., 2019. Neurogenetic determinants and mechanisms of addiction to nicotine and smoked tobacco. *European Journal of Neuroscience*, 50 (3), pp. 2164-2179.

Shiffman, S., 1989. Tobacco “chippers”—individual differences in tobacco dependence. *Psychopharmacology*, 97, pp. 539-547.

Stephenson, J., 2020. WHO Report—Tobacco Use Decreasing Globally, but Not on Track to Meet 2025 Target. *JAMA Health Forum*, 1(1), p. 1.

Sööt, A., 2008. Tubakaaktsiisi mõju tubakatoodete tarbimisele. *Lõputöö*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Zhu, S.-H., Sun, J. Y., Bonnevie, E., Cummins, S. E., Gamst, A., Yin, L & Lee, M., 2014. Four hundred and sixty brands of e-cigarettes and counting: implications for product regulation. *Tobacco Control*, 23 (S3), pp. iii3-iii9.

Talih, S., Salman, R., El-Hage, R., Karaoghlanian, N., El-Hellani, A., Saliba, N. & Shihadeh, A., 2020. Effect of free-base and protonated nicotine on nicotine yield from electronic cigarettes with varying power and liquid vehicle. *Scientific Reports*, 10 (1), pp. 1-5.

Tao, F., Zhou, Y., Wang, M., Wang, C., Zhu, W., Han, Z., Sun, N. & Wang, D., 2022. Metformin alleviates chronic obstructive pulmonary disease and cigarette smoke extract-

induced glucocorticoid resistance by activating the nuclear factor E2-related factor 2/heme oxygenase-1 signaling pathway. *Korean Journal of Physiology & Pharmacology*, 26 (2), pp. 95-111.

Tervise Arengu Instituut, 2015a. *Suitsetatavad tubakatooted*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.tubakainfo.ee/mis-on-sigaretis/e-sigaret/> [Kasutatud 28.12.2021].

Tervise Arengu Instituut, 2015b. *Suitsetatavad tubakatooted*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.tubakainfo.ee/mis-on-sigaretis/e-sigaret/> [Kasutatud 28.12.2021].

Tubakaseadus (2005) RT I, 04.01.2021, 17.

White, A., 2018. Plans for the First E-cigarette Went Up in Smoke 50 Years Ago. *Smithsonian*, 49 (8), pp. 6-6.

Õunapuu, L., 2014. *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. Õpik. Tartu Ülikool. [Võrgumaterjal] Leitav: http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/36419/ounapuu_kvalitatiivne.pdf [Kasutatud 03.01.2022].

Paul, S.-L., Blizzard, L., Patton, G.-C., Dwyer, T. & Venn, A., 2008. Parental smoking and smoking experimentation in childhood increase the risk of being a smoker 20 years later: the childhood determinants of adult health study. *Addiction*, 103(5), pp. 846–53.

Phillips, C.-V., Wang, C. & Guenzel, B., 2005. You might as well smoke; the misleading and harmful public message about smokeless tobacco. *BMC Public Health*, 5 (1), pp. 1-7.

Pollock, J.-D., Koustova, E., Hoffman, A., Shurtleff, D. & Volkow, N.-D., 2009. Lancet. Author manuscript. *Treatments for nicotine addiction should be a top priority*, 374 (9689), pp. 513-514.

Puska, P., Bettcher, D. & Yach, D., 2000. Framework convention on tobacco control:

Possible European linkages. *European Journal of Public Health*, 10(1), pp. 5-6.

Risako, S., Smith, K., Ross, H., Silver, K.-E., Williams, S. & Gilmore, A., 2012. Tobacco Industry Manipulation of Tobacco Excise and Tobacco Advertising Policies in the Czech Republic: An Analysis of Tobacco Industry Documents. *PLoS Medicine*, 9 (6), pp. 1-16.

World Health Organization, 2021. *Tobacco*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/tobacco> [Kasutatud 03.01.2022].

World Health Organization, 2021. *WHO report on the global tobacco epidemic 2021: addressing new and emerging products*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.who.int/publications/i/item/9789240032095> [Kasutatud 07.04.2022].

Yalcin, B.-M. & Unal, M., 2017. The mid-term effect of grandchildren and children motivation to quit rates of smokers. *Journal of Experimental & Clinical Medicine*, 34 (1), pp. 73-77.

Tabel 5. Intervjuukava (autori koostatud)

	UURIMISKÜSIMUSED	INTERVJUU KÜSIMUSED
EESMÄRK	1. Millised on tubakatoodete tarvitajate tarbimisharjumused?	1.1 Millal (kui vanalt) proovisite esimest korda tubakatooteid?
		1.2 Kaua olete tubakatooteid tarvitanud? Kaua olete tubakatoodete regulaarne tarvitaja?
		1.3 Kuidas (miks?) hakkasite tubakatooteid tarvitama?
		1.4 Kui palju tarvitate tubakatooteid (vastuses nr 5 toodud toodet/tooteid) päeva/nädala/kuu jooksul?
		1.5 Kust kohast ostate tubakatooteid? Kui sageli?
		1.6 Kui suured on teie kulutused tubakatoodetele nädalas?
		1.7 Kas olete tarvitanud ka teisi, näiteks suitsetatavaid/suitsuvabu/alternatiivseid tubakatooteid? (vastavalt siis kui 4-nda küsimuse vastus oli nt „e-sigaret“ siis kas olete varasemalt tarvitanud ka tavalisi sigarette)
		1.8 Kas olete mõelnud loobumise peale? Olete varasemalt loobunud?
	2. Kuidas on tubakatoodete hinnatõusud mõjutanud tubakatoodete tarvitajate eelistusi ja käitumist?	2.1 Palju jälgite tubakatoodete hinda? Kas tubakatoodete hinna kallinemine on pannud teid enda harjumusi/eelistusi muutma? Kui jah, siis kuidas?
		2.2 Kui suur peaks olema teie regulaarselt tarvitatava toote (vastuses nr 5) hinnatõus, et see paneks teid toote tarbimisest loobuma?
2.3 Kas sissetulekute vähendamine mõjutaks teid sigarettide tarbimist vähendama?		

		2.4 Kas vähendaksite tubakatoodete tarbimist kui kasvaksid muud kulutused, mida te pole ette näinud?
		2.5 Kas tubakaaktsiisimäärade tõus on kuidagi mõjutanud teie tarbimisharjumusi? Palju te jälgite aktsiisipoliitikat? Kas Teie arvates on hinnatõusuga üldse võimalik sigarettide tarbimist reguleerida?
		2.6 Kas olete soetanud tubakatooteid välismaalt? Kui jah, siis kust ja miks?
		2.7 Kas olete tubakatooteid soetanud illegaalselt turult? Kui suured on olnud kulutused illegaalsele tubakale?
	3. Mille alusel teevad tarbijad valikuid erinevate tubakatoodete vahel?	3.1 Mille alusel ostate tubakatooteid? Milliseid tubakatoodet/tooteid te hetkel tarvitate? Miks just see? Kas olete lojaalne ühele kindlale tootele?
		3.2 Palju te olete kursis tubakatoodete negatiivsete mõjudega tervisele?
		3.3 Kas olete langetanud otsuse proovida teile tundmatud tubakatoodet selle uue/atraktiivse pakendi/väljanägemise tõttu? Kui jah, siis mida?
		3.4 Kas maitsete kaotamine sigarettides on mõjutanud teie tarbimisharjumusi? Kui jah, siis kuidas?

Tabel 4. Intervjueeritavate tabel (autori koostatud)

Intervjuu nr	Vanus	Sugu	Intervjuu kestvus	Intervjuu läbiviimise aeg
Intervjueeritav 1	24	M	kirjalikult	09.03.2022
Intervjueeritav 2	22	N	kirjalikult	09.03.2022
Intervjueeritav 3	33	M	17:27	11.03.2022
Intervjueeritav 4	32	M	23:49	11.03.2022
Intervjueeritav 5	29	N	25:35	11.03.2022
Intervjueeritav 6	32	M	28:52	11.03.2022
Intervjueeritav 7	22	M	16:56	14.03.2022
Intervjueeritav 8	38	N	11:22	15.03.2022
Intervjueeritav 9	20	M	21:56	15.03.2022
Intervjueeritav 10	24	M	18:10	15.03.2022
Intervjueeritav 11	23	N	37:28	16.03.2022
Intervjueeritav 12	25	M	29:42	16.03.2022

Tabel 5. Intervjuu tulemuste põhjal loodud kategooriad ja koodid (autori koostatud)

Kategooria	Koodid
<p>Kategooria 1</p> <p>Tubakatoodete tarvitamise põhjused</p>	<p>Kood 1. Sõprade/tuttavate mõjutus</p> <p>Kood 2. Huvi pärast</p> <p>Kood 3. Seltskond</p> <p>Kood 4. Tegevusharjumus</p> <p>Kood 5. Stress</p> <p>Kood 6. Alkohol</p> <p>Kood 7. Sõltuvus</p>
<p>Kategooria 2</p> <p>Hetkel tarvitatavad tubakatooted</p>	<p>Kood 1. Tavasigaretid</p> <p>Kood 2. Ühekordne e-sigaret</p> <p>Kood 3. Huuletubakas</p> <p>Kood 4. Rullitav tubakas</p> <p>Kood 5. Vesipiip</p> <p>Kood 6. E-sigaret (akuga)</p> <p>Kood 7. Iqos tubakakuumutussüsteem</p>
<p>Kategooria 3</p> <p>Mille alusel valitakse tubakatooteid</p>	<p>Kood 1. Kangus</p> <p>Kood 2. Maitse</p> <p>Kood 3. Filter</p> <p>Kood 4. Kvaliteet</p> <p>Kood 5. Hind</p> <p>Kood 6. Pakend</p> <p>Kood 7. Analoozne tavasigaretile</p> <p>Kood 8. Tervislikkus</p>

	Kood 9. Tarvitamise viis
Kategooria 4 Tubakatoodete hinna kallinemise mõju tarvitajate harjumustele	Kood 1. Hinnatõus mõjutab Kood 2. Hinnatõus ei mõjuta Kood 3. Pole märganud hinnatõusu Kood 4. Ootamatud muud kulutused Kood 5. Aktsiisipoliitika
Kategooria 5 Tubakatoodetest loobumine	Kood 1. Varasemalt loobunud Kood 2. Motivatsiooni puudus Kood 3. Pole õnnestunud Kood 4. Hinnatõus
Kategooria 6 Tubakatoodete mõjud tervisele	Kood 1. Hingamisraskused Kood 2. Füüsiline võimekus Kood 3. Suutervis
Kategooria 7 Tubakatoodete soetamine välismaalt	Kood 1. Odavam Kood 2. Parem valik Kood 3. Piiratud valik Kood 4. Kvaliteet
Kategooria 8 Tubakatoodete soetamine illegaalselt turult	Kood 1. Ei ole Kood 2. Alaealisena Kood 3. Tuttavate kaudu Kood 4. Sotsiaalmeedia platvormid

Tabel 6. Intervjueeritavate toodud poolt- ja vastuargumendid erinevatele tubakatoodetele (Intervjuude tulemused, 2022; autori koostatud)

Kategooria X & kategooria 2 koondtabel Poolt- ja vastuargumendid erinevatele tubakatoodetele		
TUBAKATOODE	POOLTARGUMENDID	VASTUARGUMENDID
Kood 1. Tavasigaretid	<ul style="list-style-type: none"> • Pole võimalik nikotiini üle tarvitada • Väga suur valik (hinnaklass, kangus) 	<ul style="list-style-type: none"> • Kõige ebatervislikum viis nikotiini tarbimiseks • Suitsetaja kõha • Passiivne suitsetamine • Halb lõhn/maitse
Kood 2. Ühekordne e-sigaret	<ul style="list-style-type: none"> • Ei haise • Tervislikum võrreldes tavasigaretiga • Saab ka siseruumides kasutada • Mugavam (ei pea ise vedelikke segama ega akut laadima) 	<ul style="list-style-type: none"> • Liigne nikotiin • Suured jooksvad kulutused • Eestis maitsete valik väike
Kood 3. Huuletubakas	<ul style="list-style-type: none"> • Maitsetega variandid • Mugav (saab igalpool kasutada) • Puudub passiivne suitsetamine 	<ul style="list-style-type: none"> • Liigne nikotiin • Kahjustab igemeid
Kood 4. Rullitav tubakas	<ul style="list-style-type: none"> • Kvaliteetsem tubakas • Odav • Maitsete valik 	<ul style="list-style-type: none"> • Tüütu rullida • Passiivne suitsetamine • Tervisele sama mõju mis tavasigaretidel

	<ul style="list-style-type: none"> • Kangust saab ise reguleerida 	
Kood 5. Vesipiip	<ul style="list-style-type: none"> • Seltskondlik tegevus • Palju tossu • Tervislikum alternatiiv 	<ul style="list-style-type: none"> • Liigne nikotiin • Liiga magus • Suur esmane väljaminek piibu ja vajaminevate osade soetamiseks
Kood 6. E-sigaret (akuga)	<ul style="list-style-type: none"> • Ei haise • Tervislikum võrreldes tavaigaretiga • Saab ka siseruumides kasutada • Võimalik ka nikotiinivaba vedelikuga • Maitsete valik suur • Väikesed jooksvad kulud 	<ul style="list-style-type: none"> • Vedelikke peab ise kokku segama • Suured esialgsed kulutused • Aku laadimine • Hakkab kiiresti kurgule
Kood 7. Iqos tubakakuumusüsteem	<ul style="list-style-type: none"> • Maitsetega variandid • Kõige analoogsem tavaigaretile • Tervislikum võrreldes tavaigaretiga 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaja eraldi seadet • Halb maitse • Tossu pole • Ebamugav puhastada • Peab pidevalt laadima (aku peab 15 suitsu vastu)